

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Педагогічний інститут
Кафедра теорії та методики дошкільної освіти

Марчій-Дмитраш Тамара Михайлівна

**НАСТУПНІСТЬ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ
ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Навчально-методичні рекомендації

*(На допомогу студентам-випускникам спеціальності «Дошкільна освіта»,
практикуючим педагогам, батькам)*

Івано-Франківськ
2014

УДК 372+372.4
ББК 74. 100
М 30

Марчій-Дмитраш Т.М. Наступність навчально-виховної роботи дошкільного навчального закладу і початкової школи: Навчально-методичні рекомендації. – Івано-Франківськ, 2014. – 69 с.

Навчально-методичні рекомендації підготувала Марчій-Дмитраш Т.М. – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри теорії та методики дошкільної освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Рецензенти:

Лисенко Неллі Василівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

Стинська Вікторія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика, секретар Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Видається відповідно до ухвали Вченої ради Педагогічного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», протокол № 5 від 27 лютого 2014 року.

З М І С Т

Вступ	4
Структура навчальної дисципліни	8
Розділ 1. Лекційний курс	10
Розділ 2. Організаційно-методичний супровід вивчення студентами денної і дистанційної форм навчання курсу “Наступність навчально-виховної роботи ДНЗ і початкової школи”	14
Короткий термінологічний словник	49
Список використаних джерел	53
Додатки	57

ВСТУП

В наш час, коли відбуваються зміни в системі освіти, дошкільний навчальний заклад і початкова школа повинні забезпечити розвиток особистості, зокрема формування уявлень про навколишній світ, засвоєння норм моралі, спілкування, гігієни, вироблення трудових навичок, формування вмінь читати, писати, лічити. Це вимагає від дитини подолання труднощів у процесі навчання і напруження фізичних та інтелектуальних сил. Допомогти майбутньому школяреві в цьому може тісна співпраця працівників дошкільного навчального закладу і початкової школи – вихователь виявляє рівень готовності дитини до навчання в школі, розвиток мовлення, а вчитель здійснює ефективний педагогічний вплив, враховуючи ці аспекти. Узгоджена цілеспрямована робота вихователя і вчителя забезпечить дітям з різним рівнем розвитку комфорт у навчально-виховному середовищі і розвиток у відповідному темпі.

Перехід дитини від дошкільного до шкільного віку вважають критичним періодом. Критеріями її нормальної адаптованості до шкільного навчання є позитивне ставлення до школи, розуміння пояснюваного вчителем навчального матеріалу, самостійність, здатність зосереджувати увагу, охоче виконання громадських обов'язків і доброзичливе ставлення до однокласників. Робота педагога з дітьми дошкільного віку і першокласниками також повинна бути спрямованою на збереження їх здоров'я, емоційного благополуччя та розвиток особистості.

Проблема наступності між дошкільною і початковою ланками освіти – одна зі складних проблем сучасної освіти. Згідно із Законом України «Про дошкільну освіту» вона є обов'язковою у системі безперервної освіти. Підготовка дитини до навчання – важливе завдання дошкільної освіти, яка повинна враховувати особливості роботи початкової школи. Реалізація принципу *наступності* передбачає послідовність, систематичність подачі й засвоєння матеріалу із урахуванням уже вивченого та рівня розвитку конкретної дитини і виражається у збереженні та поступовій зміні освітніх

технологій (зміст, форми, методи, засоби навчання і виховання) із урахуванням вимог суспільства до якості освіти дітей відповідної вікової категорії. Наступність між дошкільною і шкільною ланками не слід трактувати лише як підготовку дітей до навчання. Варто прагнути до організації єдиного розвивального світу – дошкільної та початкової освіти.

Питання наступності у сучасній науці й практиці вивчають В.Л. Ликова, М.Р. Львов, Т.С. Комарова, І.А. Моїсєєв, О.В. Проскура, О.Я. Савченко та інші. Науковці наголошують на необхідності врахування специфіки дошкільної і початкової освіти на сучасному етапі розвитку суспільства. У руслі означених проблем розроблена нами програма є **актуальною** для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», «Початкова освіта».

Вивчення навчальної дисципліни **“Наступність навчально-виховної роботи ДНЗ і початкової школи”** складено за алгоритмом відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 6.010101 “Дошкільна освіта”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є положення про особливості організації навчально-виховного процесу дошкільного навчального закладу і початкової школи (форми, методи та засоби), які сприяють формуванню готовності дітей до навчання в школі й полегшують адаптацію до неї.

Метою вивчення дисципліни є покращення психолого-педагогічної і методичної підготовки майбутніх фахівців з питань забезпечення наступності навчально-виховної роботи між дошкільним навчальним закладом і початковою школою; формувати в студентів навички і вміння педагогічної діяльності в системі закладів «ДНЗ і ЗОШ I ступеня».

Дисципліну спрямовано на розв’язання низки **завдань**:

- ознайомити майбутніх педагогів зі специфікою навчально-виховної роботи дошкільного навчального закладу і початкової школи для подальшого використання опанованих знань у навчанні і вихованні дітей дошкільного віку і молодших школярів;

- розширити уявлення студентів про форми, методи та засоби, які можна використовувати з метою забезпечення наступності у навчально-виховній роботі між дошкільним навчальним закладом і початковою школою;

- закріпити знання майбутніх педагогів про шляхи реалізації принципу наступності в діяльності дошкільного навчального закладу і початкової школи, одержані на лекціях та у процесі самостійної роботи.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- теоретичні особливості наступності як принципу організації навчально-виховної роботи дошкільної і початкової ланок у системі неперервної освіти;
- мету, завдання та зміст програмових документів з актуальних проблем сучасної дошкільної та початкової освіти;
- психофізіологічні особливості розвитку дітей 6-7-річного віку;
- специфіку адаптації та готовності дошкільників до навчання в школі;
- основні джерела інформації з питань забезпечення наступності у навчально-виховній роботі дошкільного навчального закладу і початкової школи.

Майбутній педагог повинен **уміти:**

- характеризувати особливості наступності як дидактичного принципу організації навчально-виховної роботи у дошкільних навчальних закладах і в початкових школах;
- зіставляти і синтезувати організаційні форми діяльності дошкільного навчального закладу та початкової школи;
- складати плани-конспекти занять, плани-конспекти уроків, виховних заходів і організовувати навчально-виховний процес із урахуванням принципу наступності;
- здійснювати самоаналіз праці.

Навчальна дисципліна “Наступність навчально-виховної роботи дошкільного навчального закладу і початкової школи” функціонує в неподільній єдності з загальною педагогікою, дошкільною педагогікою, педагогічною і дитячою психологією, дидактикою початкової школи, основами педагогічної майстерності, історією педагогіки, фаховими методиками.

Методичні рекомендації зорієнтовано на студентів педагогічних закладів освіти, викладачів, вихователів, вчителів початкових шкіл, батьків.

Навчально-методичні рекомендації складаються зі вступу, в якому актуалізовано вивчення дисципліни “Наступність навчально-виховної роботи дошкільного навчального закладу і початкової школи”, її предмет, мету, необхідний обсяг знань і вмінь майбутніх педагогів; опису структури навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання; двох розділів, в яких конкретизовано організаційно-методичний супровід лекційного курсу і семінарських (практичних) занять; короткого термінологічного словника; списку використаних джерел; додатків.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьо-го	у тому числі					усьо-го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Науково-теоретичний												
Тема 1. Наступність і спадкоємність дошкільної і початкової ланок у системі неперервної освіти.	4	2	-	-	-	2	6	2	-	-	-	4
Тема 2. Психофізіологічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.	8	-	-	-	-	8	8	-	-	-	-	8
Тема 3. Готовність дитини до навчання в школі.	10	2	2	-	-	6	8	-	-	-	-	8
Тема 4. Адаптація дошкільників до навчання в школі.	10	2	2	-	-	6	8	-	-	-	-	8
Тема 5. Вплив дидактичних ігор на підготовку дітей до навчання в школі.	4	-	-	-	-	4	8	-	-	-	-	8
Разом за змістовим модулем 1	36	6	4	-	-	26	38	2	-	-	-	36
Змістовий модуль 2. Професійно-методичний												
Тема 6. Наступність у математичній підготовці дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.	8	2	2	-	-	4	4	2	-	-	-	2
Тема 7. Наступність і перспективність у навчанні дітей рідної мови.	8	2	2	-	-	4	6	2	-	-	-	4
Тема 8. Наступність в організації образотворчої діяльності в ДНЗ і ПШ.	8	2	2	-	-	4	8	-	2	-	-	6
Тема 9. Наступність в ознайомленні дітей з	6	2	-	-	-	4	8	-	-	-	-	8

природою.												
Тема 10. Нормативно-правове забезпечення організації навчально-виховного процесу в ДНЗ і початковій школі України.	6	-	-	-	-	6	8	-	-	-	-	8
Разом за змістовим модулем 2	36	8	6	-	-	22	34	4	2	-	-	28
Усього годин	72	14	10	-	-	48	72	6	2	-	-	64

РОЗДІЛ 1. Лекційний курс

Змістовий модуль 1. Науково-теоретичний

Тема 1. Наступність і спадкоємність дошкільної та початкової ланок у системі неперервної освіти.

Теоретичні основи принципу наступності навчально-виховного процесу дошкільного навчального закладу і початкової школи.

Структура діяльності навчально-виховних закладів: забезпечення наступності в педагогічному процесі.

Форми взаємозв'язку дошкільного навчального закладу із початковою школою.

Формування загальнонавчальних умінь у дітей 6-7-річного віку.

Аналіз чинних програм для дошкільних навчальних закладів і початкової школи.

Основні поняття: наступність, спадкоємність, перспективність, принцип, дошкільний навчальний заклад, початкова школа, навчально-виховний педагогічний процес, форма, вміння, програма.

Література: 3, 7, 12, 13, 14, 17, 24, 25, 26, 27, 30, 33, 34, 37, 41.

Тема 2. Готовність дитини до навчання в школі.

Психофізіологічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Психологічні основи підготовки дітей до навчання в школі.

Компоненти готовності дитини до шкільного навчання.

Поняття «шкільна зрілість».

Спільна робота ДНЗ зі школою з формування готовності дитини до навчання в школі.

Мета і завдання проведення діагностування рівня готовності шестирічних дітей до навчання в школі.

Аналіз актуальних методик визначення готовності дітей до шкільного навчання.

Основні поняття: готовність, навчання, діагностування, акселерація, ампліфікація, ретардація, старший дошкільний вік, молодший шкільний вік, розвиток.

Література: 7, 8, 9, 11, 15, 18, 21, 22, 23, 32.

Тема 3. Адаптація дошкільників до навчання в школі.

Адаптація як психолого-педагогічна проблема.

Чинники, що зумовлюють адаптацію дитини до школи.

Психолого-педагогічне значення гри в навчально-виховному процесі початкової школи. Ігри, що сприяють адаптації дитини. Методика організації дидактичних ігор.

Основні поняття: адаптація, дезадаптація, шкільна зрілість, акселерація, індивід, особистість, здібності, гра, ігрова діяльність, дидактична гра, розвиток, самооцінка, потреба.

Література: 1, 3, 21, 22, 24, 27, 28, 30, 32, 39.

Змістовий модуль 2. Професійно-методичний

Тема 4. Наступність у математичній підготовці дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.

Зміст математичної підготовки дітей в ДНЗ і початковій школі.

Методи навчання математики.

Реалізація принципу наступності під час вивчення геометричного матеріалу.

Основні поняття: метод, навчання, формування елементарних математичних навичок і вмінь, мислення, мотиви навчання.

Література: 12, 13, 20, 22, 25, 26, 30, 31, 44.

Тема 5. Наступність і перспективність у навчанні дітей рідної мови.

Розвиток фонематичного слуху як передумова оволодіння дітьми звуковим аналізом та навчання читання.

Розвиток мовлення у дітей дошкільного віку.

Навчання елементів грамоти.

Вплив художньої літератури на підготовку дітей до навчання в школі.

Основні поняття: мовлення, мислення, фонематичний слух, навичка, вміння.

Література: 4, 12, 13, 20, 22, 25, 26, 27, 30, 31, 41.

Тема 6. Наступність в організації образотворчої діяльності в ДНЗ і початковій школі.

Напрями, форми і методи реалізації перспективності та наступності в організації образотворчої діяльності в ДНЗ і початковій школі.

Особливості занять із образотворчої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Специфіка уроків із образотворчого мистецтва в 1 класі.

Вплив образотворчої діяльності на всебічне виховання й підготовку дітей до школи.

Основні поняття: форма, метод, образотворча діяльність, виховання, навчання, естетичне виховання, естетичний смак, уява, увага.

Література: 6, 12, 13, 20, 22, 25, 26, 35, 41.

Тема 7. Наступність в ознайомленні дітей з природою.

Форми ознайомлення дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку з природою.

Методи і засоби забезпечення реалізації принципу наступності в ДНЗ і ЗОШ І ступеня.

Реалізація принципу наступності в ознайомленні дітей з природою.

Основні поняття: форма, метод, спостереження, спостережливість, сприймання, увага, екологічне виховання, природоохоронна діяльність.

Література: 12, 13, 20, 22, 25, 26, 30, 31, 41.

Для студентів заочної форми навчання передбачено опрацювання тем 1, 4, 5 упродовж лекційного курсу, теми 6 – на практичному занятті, решта – самостійна робота.

**РОЗДІЛ 2. Організаційно-методичний супровід вивчення
студентами денної і заочної (дистанційної) форм навчання курсу
“Наступність навчально-виховної роботи ДНЗ і початкової школи”**

Змістовий модуль 1. Науково-теоретичний

Тема 1. Готовність дитини до навчання в школі.

Питання для обговорення

1. Психологічні основи підготовки дітей до навчання в школі.
2. Урахування індивідуальних та психофізіологічних особливостей розвитку дітей у навчально-виховному процесі ДНЗ і початкової школи.
3. Структура і показники психологічної готовності дитини до навчання.
4. Шкільна зрілість дитини.
5. Спільна робота ДНЗ із початковою школою з формування готовності дітей до навчання.

Завдання для самостійної роботи

- 1) Проаналізуйте чинні програми навчання і виховання дітей ДНЗ і початкової школи щодо реалізації принципу наступності.
- 2) Визначіть і проаналізуйте показники психологічної готовності дитини до навчання в школі.
- 3) Напишіть есе на тему «Як я буду готувати (готую) дітей до навчання в школі».
- 4) Укладіть схему «Загальнонавчальні уміння молодших школярів, шляхи їх формування».

Робота над педагогічними ситуаціями

1) Мама запитує у вихователя: «Чому дитина стала норовливою, неслухняною? Була маленькою — горя не знали з нею. А тепер (незабаром до школи!) стала іншою: наші розпорядження критикує. Грубіянить, на все має свою думку... А ми завжди суворі із сином: ніколи не відступаємо від своїх слів: якщо сказали — він повинен точно виконати. Жодних поступок!»

Запитання

- Опишіть розпорядження дорослих у наведеному вище випадку. Чим вони вмотивовані?
- Чому в описаному випадку дитина стала неслухняною, норовливою?
- Як розуміти зміст дефініції «суворість» у вихованні дітей?

2) Бабуся в Миколки дуже турботлива: вона у всьому намагається допомогти своєму онукові. До дитячого садка одягає старшого дошкільника вона, пояснюючи, що за своє життя дитина ще встигне навчитися всього. Іграшки після гучних ігор хлопчика також прибирає бабуся. Годує його з ложки, виправдовуючись тим, що це – прояв її любові. Миколка не встигає подумати – з мамою піти в парк або з бабусею в кіно, як бабуся вже прийняла рішення: з нею йому буде цікавіше. Коли хлопчикові гуляти та з ким гратись – також вирішує бабуся. Одним словом, дитина за бабусею – за кам'яною горою.

Запитання

- Чи права бабуся, яка оточила дитину такою надмірною турботою?
- Чим небезпечна для дитини така надмірна опіка?

Тематика рефератів

1. Загальна психологічна характеристика розвитку дитини старшого дошкільного віку.
2. Загальна психологічна характеристика розвитку шестирічних дітей.
3. Формування готовності дітей до навчання.
4. Розвиток пізнавальних процесів молодших школярів.
5. Формування ставлення дошкільника до школи і вчителя.
6. Готовність дитини до навчання в школі – запорука успішності в навчанні.

Методичні вказівки до семінарського заняття

«Готовність дитини до навчання в школі»

1. Характеризуючи психологічні основи підготовки дітей до навчання в школі, слід наголосити, що вступ дитини до цього закладу є однією з найважливіших і найяскравіших подій у її житті. Проте цей етап дослідники

(Г. Костюк, Л. Венгер, О. Запорожець, М. Лісіна, О. Проскура) за напруженням зазвичай розглядають і найдраматичнішими. Водночас, початок навчання, зумовлені ним успіхи, невдачі й утруднення, здебільшого, визначають всю подальшу перспективу освіти.

Важливе значення у становленні саморегуляції поведінки молодшого школяра має оцінювання, а згодом – самооцінювання. Психологічна готовність до спілкування та спільної діяльності є важливим новоутворенням, що обумовлене зміною провідних видів діяльності, тобто переходом від ігрової до навчальної. Дитина, у якої ще не сформовано готовність до спілкування та спільної діяльності, відчуватиме певні типові труднощі у навчанні, а саме – нерозуміння позиції вчителя; невміння слухати товариша; відсутність узгоджувальних спільних дій з усім класом; завищена самооцінка тощо.

Формування готовності до навчання значною мірою залежить від бажання дитини вчитися. Розвиток пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку, формування їх позитивного ставлення до навчання вдається лише шляхом оптимального поєднання зусиль педагогічного колективу дошкільного навчального закладу, сім'ї та шкільного вчителя. Це вимагає, зокрема, створення атмосфери доброзичливості, турботи, толерантності, підтримки у час перебування дитини в закладах освіти і в домашніх умовах.

2. Під час аналізу індивідуальних та психофізіологічних особливостей розвитку дітей 6-7-річного віку, варто наголосити, що реалізація принципу наступності в освіті створює передумови для втілення індивідуального підходу до кожного вихованця.

Анатомо-фізіологічні особливості: швидкий ріст організму (щорічне зростання дошкільника становить близько 6 см, дівчатка дещо випереджають хлопчиків), щорічно вага дитини збільшується на 1,5—2 кг, змінюються пропорції тіла, видовжується тулуб і особливо ноги; кісткова система: недостатнє окостеніння, хрящова будова її окремих ланок, значна гнучкість та еластичність хребта; удосконалюється діяльність серцево-судинної

системи (збільшуються розміри серця, змінюється ритм його роботи); удосконалюється структура і функції мозку, відбуваються прогресивні зміни вищої нервової діяльності, розвивається умовне гальмування, посилюється регулятивний вплив кори великих півкуль головного мозку на функціонування підкірки, що зумовлює фізіологічну основу цілеспрямованості й організованості поведінки.

Розвиток психіки і пізнавальної діяльності: ускладнюється структура аналітико-синтетичної діяльності, розширюється сфера впливу словесних подразників, сигналів на розвиток діяльності дитини; відбувається помітне підвищення чутливості аналізаторів; сприймання розвивається в різних видах діяльності (ігрова, практична); дитина вчиться керувати своїм зором, рукою, більшого значення набувають мисленнєві процеси; інтенсивно розвивається просторове орієнтування в часі; пам'ять розвивається в осмисленій діяльності, в якій розуміння є основою мимовільного і довільного запам'ятовування; збагачується репродуктивна увага, формується її довільність; мислення стає образно-мовним, набуває певної самостійності; активно починає формуватись довільна увага.

Особистісний розвиток. У зв'язку із задоволенням зростаючої потреби дитини в товаристві однолітків розвиваються соціальні емоції (симпатія, антипатія, уподобання тощо); формуються моральні почуття. Важливе значення для їхнього становлення мають оцінні відношення. Вагомими для формування особистості є уявлення про позитивні зразки поведінки. Воля дитини розвивається як здатність досягати мети, долати зовнішні та внутрішні перешкоди, свідомо регулювати свою поведінку. Обмеження самостійності, ініціативи породжує вияви впертості, негативізму, вередливості, егоїзму, самолюбства, опір вимогам дорослих навіть тоді, коли вони не суперечать бажанням і намірам самої дитини.

3. Загалом, *психологічна готовність* є цілісним станом психіки дитини, що забезпечує успішне прийняття нею системи вимог школи і вчителя, успішне оволодіння новою для неї діяльністю та новими соціальними

ролями. У кожної шестирічної дитини лікар повинен визначити функціональну готовність до навчання і надати відповідний висновок. Навчання дітей, які функціонально і психологічно, а також за станом здоров'я не готові до навчання з 6 років, воно повинно бути відтерміноване на 1 рік. За цей період з такими дітьми слід провести комплекс корекційних і лікувальних заходів.

Структура компонентів **готовності** дитини до навчання в школі:

- 1) *морфогенетична* (зріст, вага, зовнішній вигляд, ступінь активності, стан здоров'я, рівень фізичного розвитку, біологічний вік);
- 2) *психологічна* (інтелектуальна, емоційно-вольова, мотиваційна, готовність до взаємодії і спілкування з учителем та із однолітками);
- 3) *соціальна* (соціальна компетентність, комунікативні навички).

4. У характеристиці *шкільної зрілості* важливо зазначити, що це рівень загального психофізіологічного розвитку дитини, який здебільшого складається із таких показників:

- кількість постійних зубів, ріст, вага;
- розумова зрілість – диференційоване сприймання, довільна увага, аналітичне мислення;
- емоційна зрілість – зменшення імпульсивних реакцій і можливість довготривалого виконання не дуже цікавих завдань;
- соціальна зрілість – потреба дитини в спілкуванні з однолітками і вміння підпорядковувати свою поведінку законам дитячої групи, а також виконувати роль учня в ситуації шкільного навчання.

5. В аналізі спільної роботи ДНЗ із початковою школою задля формування готовності дітей до навчання, зазначимо, що доцільно розвивати практику попереднього знайомства (якщо це можливо) з майбутнім учителем, а також ознайомлювати педагога з роботою випускної групи ДНЗ.

Взаємозв'язок педагогів дошкільного закладу зі школою здійснюється на *психологічному* (вивчення особливостей розвитку дітей на перехідному етапі; визначення специфіки переходу від ігрової до навчальної діяльності;

забезпечення психологізації навчально-виховного процесу як умови формування особистості), **методичному** (взаємне ознайомлення з формами і методами навчально-виховної роботи в старшій групі дошкільного закладу та в 1-му класі школи; забезпечення наступності у доборі методів та прийомів роботи з дітьми з розвитку мовлення, математики, ознайомлення з навколишнім, фізичного, естетичного, соціального виховання – реалізовується шляхом взаємовідвідування вихователями та вчителями занять (уроків) із наступним спільним обговоренням; семінари-практикуми з певних методик, проведення спільних педагогічних нарад, виставок, конференцій; взаємоконсультування педагогів; обмін передовим педагогічним досвідом роботи тощо) та **практичному** рівнях. Це: попереднє знайомство вчителів зі своїми майбутніми учнями; кураторство вихователями своїх колишніх вихованців; взаємодія педагогічних колективів у різних формах: семінари, семінари-практикуми, тренінги (педагогічного спілкування, комунікативних умінь); спільна робота практичного психолога з учителями та вихователями дошкільних груп; системне відвідування вчителями старших груп, спостереження за діяльністю дітей на заняттях та поза ними; бесіди з дітьми та їхнім вихователем; створення “школи майбутнього першокласника”; організація спільних концертів, спортивних змагань; ремонт і виготовлення іграшок дітьми тощо.

У дошкільному навчальному закладі важливо забезпечити зв'язок вихованців і педагогів дитячого садка зі школою. Для цього використовують екскурсії до школи, відвідування уроків, спільні з першокласниками розваги, а молодших школярів запрошують у дитячий садок для зустрічі з випускниками старшої групи. Побутує також практика взаємовідвідування свят у дошкільному закладі та початковій школі (свято знань, посвята у школярі, свято букваря, випуску з дитячого садка).

Планування та орієнтовні форми роботи з метою реалізації наступності дошкільного навчального закладу і початкової школи представлено у додатках А, Б.

Питання для самоконтролю

- 1) Дайте визначення принципу наступності роботи ДНЗ і початкової школи.
- 2) Охарактеризуйте зміст поняття «готовність до навчання».
- 3) В чому полягає специфіка шкільної зрілості?
- 4) Як правильно організувати спостереження за поведінкою дітей у навчально-виховному процесі ДНЗ і початкової школи?

Питання для роздумів

- 1) Як впливає вік вступу дітей до школи на формування їхніх загальнонавчальних умінь?
- 2) Про що свідчить досвід педагогічної діяльності Ш.О. Амонашвілі й В.О. Сухомлинського? Чи можна сказати, що вони вважали за доцільне розпочинати навчання в школі з 6-ти років?
- 3) Як пов'язаний вік вступу до школи з тривалістю навчання в школі?
- 4) У чому виявляється наступність сучасної дошкільної та початкової освіти?
- 5) Обґрунтуйте своє ставлення до проблеми тестування майбутніх першокласників при вступі до школи.

Завдання на педпрактику

1. Складіть тлумачний словник понять і визначень, пов'язаний з проблемою готовності дитини до навчання в школі.
2. Запропонуйте завдання і тести для визначення готовності дітей до навчання в школі.
3. Визначте ознаки готовності до навчання.

Рекомендована література: 2, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 18, 21, 27, 32, 38, 43.

Тема 2. Адаптація дошкільників до навчання в школі.

Питання для обговорення

1. Науково-теоретичні аспекти проблеми адаптації дітей до навчання в школі.

2. Деадаптація.
3. Чинники впливу на адаптацію дитини до школи.
4. Соціалізація дитини.
5. Ігри, що сприяють адаптації дитини.

Завдання для самостійної роботи

- 1) Опишіть емоційний портрет першокласника.
- 2) Охарактеризуйте умови та вимоги організації ігор.
- 3) Охарактеризуйте типові утруднення, які можуть виникнути в організації ігор.
- 4) Запропонуйте сценарій спільного свята для дітей старшої групи ДНЗ та молодших школярів.

Робота над педагогічною ситуацією

До першого класу вступив хлопчик, про якого вихователі відзивалися як про свавільного та впертого. На уроках він увесь час підіймав руку, хотів відповісти раніше за решту дітей і сердився, якщо його запитували не першим. У ці моменти він міг розкидати речі, плакати, ображати оточуючих, грюкати кулаком об парту. Після занять він скаржився батькам, що вчителька не звертає на нього жодної уваги і не запитує першим. Хлопчик намагався все виконати ідеально, якщо не вдавалося це зробити, то перекреслював роботу й відмовлявся будь-що робити надалі. Згодом, як тільки він відчував, що не може бути кращим і першим, відмовлявся працювати на уроці.

Батьки наполягали на тому, щоб дитині надали можливість за її бажанням відповісти першою, не змушували працювати на уроках, якщо їй цього не хочеться. Свої прохання вони обґрунтовували тим, що поведінка їхньої дитини – прояви формування справжнього, самостійного і впевненого у собі чоловіка.

Запитання

- Чому хлопчик так повадився під час уроку?
- Чи є правильними зауваги батьків?

- До чого може призвести така поведінка хлопчика?

Тематика рефератів

1. Адаптація першокласників до навчання в школі.
2. Розумовий розвиток дітей шестирічного віку.
3. Дидактична гра як метод навчання.
4. Активізація діяльності учнів засобами дидактичних ігор.
5. Вплив дидактичних ігор на розвиток самостійності дитини.

Методичні вказівки до семінарського заняття

«Адаптація дошкільників до навчання в школі»

1. У характеристиці науково-теоретичних аспектів **адаптації дітей до навчання** слід зазначити, що під змістом цієї дефініції розуміється пристосування дитини до умов і вимог школи, які для неї є новими порівняно з умовами дошкільного навчального закладу і сім'ї в дошкільному дитинстві.

Фактором, який визначає своєрідність діяльності у першому класі, є зміна соціальної позиції дитини. За шість років життя дошкільник набуває значного соціально-психологічного досвіду, проте він обмежується сферою міжособистісних стосунків у сімейному колі й у ДНЗ.

Першокласник активно адаптується до шкільних умов, до нової діяльності й опановує нову для себе соціальну позицію. Засвоєння нових для дитини умов соціального життя вимагає від неї значних нервових, енергетичних, психологічних витрат. У процесі адаптації незалежно від віку виявляється важлива характерологічна особливість – *сензитивність* (від лат. - відчуття) змін у житті. Її проявом є підвищена чутливість особистості до подій, що на неї впливають. Процес пристосування до оновлених умов життя зазвичай супроводжується підвищенням рівня тривожності, страхом перед новими ситуаціями, людьми, різними випробовуваннями. Оскільки діти вирізняються підвищеною чутливістю й емоційністю, означена особливість сповна виявляється у процесі адаптації дитини до школи.

Схематично процес адаптації дитини до школи відображено на рисунку

1.

Критерієм нормальної адаптованості дитини до шкільного навчання є її позитивне ставлення до школи, розуміння пояснюваного вчителем навчального матеріалу, самостійність, здатність зосереджувати увагу під час виконання завдань, охоче виконання громадських обов'язків і доброзичливе ставлення до однокласників.

Рис 1. Адаптація шестирічних дітей до школи

Ураховуючи зазначене вище, на підставі пристосування дітей до нових умов життя виокремлюють такі їхні *три групи*:

1-ша — ті, для кого процес адаптації проходить легко і безболісно. Ці діти цікавляться іграшками й діяльністю, комунікабельні, самостійні, врівноважені. У сім'ї спілкування батьків з дитиною доброзичливе, поважне.

2-га — діти, які адаптуються повільніше й важче. Їхня поведінка вирізняється нестабільністю, періоди зацікавлення грою і навчання змінюються періодами байдужості, вередування. Їм бракує довіри у ставленні до вчителя, інших дітей. Навички гри та спілкування у таких малюків розвинені недостатньо. Ці діти часто бувають малоініціативними, менш самостійними, дещо можуть робити самі, але здебільшого залежать від дорослого.

Спостерігається нестабільність батьків у спілкуванні: доброзичливі, розважливі звертання змінюються окриками, погрозами або послабленням вимогливості, неувагою.

3-тя — діти, які важко пристосовуються до нового середовища. Здебільшого, вони несамостійні, неконтактні, звичні до нестабільності в розпорядку дня, швидко втомлюються. Їхні навчальні навички часто бувають не сформовані. Такі діти зазвичай стикаються з проявами авторитарності, жорстокості або, навпаки, зайвого лібералізму дорослих, що спричиняє страх, недовіру до вихователя чи повне ігнорування його й інших дітей. Апетит у таких дітей часто буває поганий або зовсім відсутній.

Процес адаптації дитини, окрім певної тривалості у часі, що є різним для кожного зокрема, має кілька основних етапів (фаз). Розглянемо їх. Це:

1. «Шторм» — у відповідь на комплекс нових впливів усі системи організму дитини відповідають бурхливим реагуванням і значним напруженням. Підвищуються збудливість, тривожність, можливе збільшення агресивності або самозаглиблення. Погані сон, апетит, настрій. Фізіологічна і психологічна «буря» триває від 2—3 днів до 1—2 місяців (в окремих дітей).

2. «Шторм ущухає» — період нестабільного пристосування, коли дитячий організм шукає оптимальні варіанти реагування на зовнішні впливи. Дитина продовжує придивлятися до нового оточення, робить спроби долучатися до спільної діяльності, стає активнішою, зацікавленішою, урівноваженішою (триває від 1 тижня – до 2-3 місяців).

3. «Штиль» — період відносно сталого пристосування. Організм знаходить найсприятливіші варіанти реагування на нові умови життя, режим дня, спілкування. Дитина починає активно засвоювати нову інформацію, встановлювати контакти, брати реальну участь у заняттях. Зменшується захворюваність, стабілізуються сон, апетит, настрій. Цей період триває від 2-3 тижнів – до півроку.

Учитель та практичний психолог школи повинні допомогти дитині адаптуватися до нових умов. Бажано, щоб дитина відвідала психолога, який

під час розмови зробить певні висновки щодо її підготовленості до перебування в школі та стилю виховання в сім'ї. Крім того, вчителів рекомендовано надати конкретні поради батькам новачка, як саме вони повинні підготувати дитину до нового побуту.

Орієнтовну програму адаптації першокласників до навчання в школі запропоновано у додатку В.

2. Період соціально-психологічної адаптації триває від 10-18 днів – 1-3 місяців і супроводжується змінами в емоційній сфері дитини (зростання внутрішньої напруженості, рівня тривожності, імпульсивна взаємодія з дорослими тощо). Низький рівень адаптації проявляється у негативному ставленні до шкільного навчання, домінуванні негативного настрою, відсутності інтересу до навчальних занять, недбалому виконанні завдань, небажанні самотійно працювати. Це свідчить про факт шкільної *дезадаптації* дитини – прояв психогенного формування особистості, що зумовлений особливостями її об'єктивного й суб'єктивного статусу в школі та сім'ї і може спричинити порушення навчальної діяльності в майбутньому. Симптомами шкільної дезадаптації дослідники називають неуспішність – результат несформованості навичок і прийомів навчальної роботи; низьку мотивацію учіння; збереження дошкільної орієнтації на зовнішні атрибути школи; низький розвиток довільності; емоційне неблагополуччя; підвищену тривожність, плаксивість; конфліктні стосунки з учителями і ровесниками; психосоматичні захворювання; викривлення в особистісному розвитку.

Труднощі адаптації дитини до шкільного навчання зумовлені нерівномірністю розвитку пізнавальної сфери та довільної регуляції поведінки. Діти, які не встигають за шкільним ритмом, потребують особливої уваги, індивідуальної роботи вчителя. Складно адаптуються діти з недорозвиненою дрібною моторикою. Нерідко вони відзначаються достатнім, навіть високим рівнем мовленнєво-мислительних операцій, отож дорослі не відразу звертають увагу на їхні труднощі в оволодінні письмом. Особливо важко першокласникам, які мають проблеми розвитку мовлення,

мислительних операцій (аналіз, порівняння, узагальнення, синтез, умовисновки, розмірковування).

До *суб'єктивних передумов* виникнення труднощів слід віднести такі: відсутність у дитини досвіду соціального спілкування, або негативний досвід відвідувань дитячих дошкільних установ; низка індивідуальних особливостей дитини, які утруднюють процес становлення школяра: замкнутість, сором'язливість, агресивність, розсіяність та ін. Чинником, який збільшує (посилює) труднощі входження в шкільне життя, є авторитарний стиль педагогічного впливу (дії) вчителя.

Прояви дезадаптації дітей на початковому етапі навчання конкретизовано на рисунку 2.

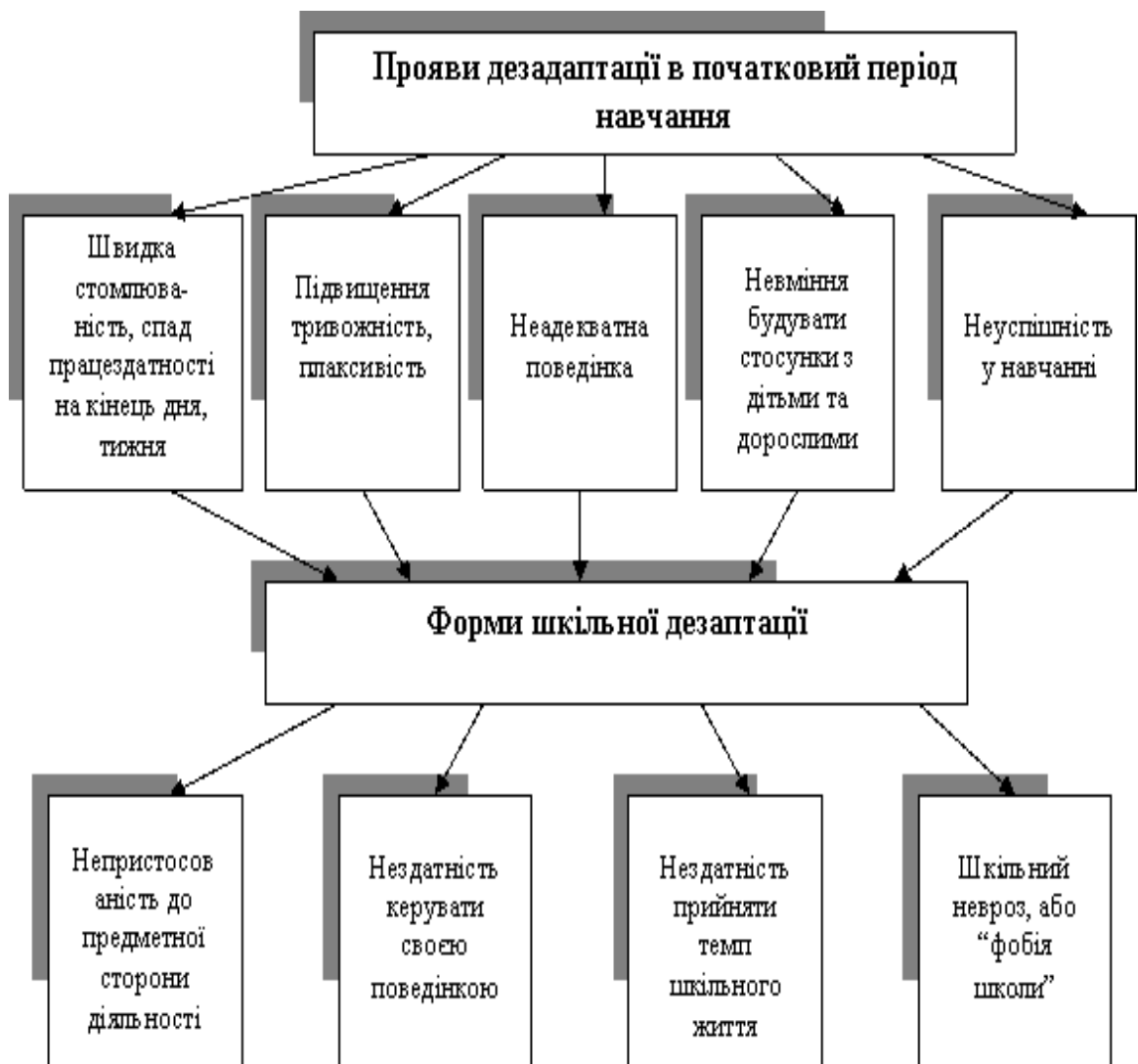

Рис. 2. Прояви дезадаптації на початковому етапі навчання

З огляду на це, в роботі зі старшими дошкільниками вихователі повинні уважно аналізувати особливості їхнього розвитку, прогнозувати ймовірні проблеми в школі, спрямовувати зусилля на розвиток їхніх знань, умінь і навичок, що максимально полегшило б адаптацію в шкільному середовищі.

3. В аналізі чинників впливу на адаптацію дитини до школи слід виокремити наступні. Це:

- виховання у повній сім'ї – відсутні конфліктні ситуації;
- належний рівень освіти батька й матері;
- методи виховання у сім'ї;
- позитивне ставлення вихователя дошкільного навчального закладу до дітей;
- позитивне ставлення вчителя 1 класу до дітей;
- функціональна готовність дитини до навчання у школі;
- сприятливий статус дитини у групі до вступу в 1 клас;
- задоволеність спілкуванням з дорослими;
- адекватне усвідомлення свого становища в групі однолітків.

4. Щодо **соціалізації** як комплексного процесу засвоєння індивідом певних соціальних ролей та інтегрування до певної соціальної групи, зазначимо, що вона є одним із основних соціальних процесів. Соціалізація дитини є завершальним, підсумковим етапом адаптації загалом, який забезпечує фізіологічне і психологічне та соціальне благополуччя особистості. Першокласник повинен пристосуватись до вимог характерних для школи соціальних груп (учнівська група, вчителі, інші класи тощо).

Соціалізація проходить чотири основні стадії: 1) врівноваження – встановлення рівноваги між групою та особистістю, що проявляється у взаємній терпимості до системи вподобань і стереотипів поведінки один одного; 2) псевдоадаптація – поєднання зовнішньої пристосованості до соціальної групи з негативним ставленням до її норм і вимог; 3) пристосування – визнання і прийняття систем уподобань нової соціальної

спільноти, взаємні поступки; 4) уподібнення – психологічна переорієнтація особистості, трансформація колишніх поглядів, орієнтацій, установок відповідно до нової ситуації.

Основними проблемами соціалізації молодшого школяра в перші місяці відвідування школи є зміна режиму життєдіяльності; специфіка відносин з учителем; нові вимоги в сім'ї, члени якої починають серйозніше ставитись до дитини, до її діяльності в школі; згасання інтересу до школи унаслідок появи перших труднощів у навчанні, коли потрібно докласти зусиль, проявити наполегливість, працелюбність.

5. До основних ігор, що сприяють адаптації дитини віднесено:

а) на прояви окремих характерологічних рис, емоцій: мімічні та пантомімічні етюди (хоробрий лев, зляканий заєць, лагідне кошеня і навпаки — зляканий лев, хоробрий заєць тощо); створення казок – реальних («Одного разу...», «Були собі...», у них розігруються сварки, зустрічі, поведінка в незнайомому місці); умовних («Немов би...» — історії, які могли б статися, але за інших обставин, у них моделюються ситуації тривоги, напруження, поразки, перемоги). Так долається страх, невпевненість, сором'язливість під час спілкування чи в конфліктних формах поведінки;

б) на саморегуляцію: «Опануй себе», «Врости в землю», «Замри», «Сонячне зайчєня»; зняття напруження – «Насос і м'яч»;

в) на зниження імпульсивності: «Будь уважним», «Стоп», «Чотири стихії»;

г) на формування довільності поведінки: «Шкала зростання», «Офіцер – солдат», «Тролейбусний маршрут», «Кольорове місто»;

г) на просторове орієнтування: «Мовчазна сторінка», «Гудзики», «Пошук скарбів», «Кольорове місто»;

д) на розвиток уяви: «Чарівне слово», «Плямка»;

е) на розвиток мислення, пізнавальних здібностей: «Складання речень», «Пошук спільного», «Пошук протилежних предметів», «Вилучення зайвого»,

«Угадай фігуру», «Розгадай слово», «Чарівний ланцюжок», «Парні картинки», «Картки-загадки»;

є) на розвиток уваги, пам'яті: «Слухай і виконуй», «Слухай оплески», «Телефон зламався», «Букви алфавіту», «Повторюй за мною», «Друкарська машинка» (зміст окремих ігор наведено в додатку 3).

Питання для самоконтролю

- 1) Охарактеризуйте сутність поняття «адаптація».
- 2) Опишіть чинники впливу на адаптацію дитини до шкільного навчання. Охарактеризуйте роль батьків і значення перебування дитини в дошкільному навчальному закладі для адаптації.
- 3) Чим зумовлено небажання окремих дітей старшого дошкільного віку йти до школи?
- 4) Що провокує стрес дитини?
- 5) Конкретизуйте зміст термінів “гра”, “ігрова діяльність”, “навчальна діяльність”, “мотив”, “мотивація”.

Питання для роздумів

- 1) З якого віку, на ваш погляд, доцільно починати шкільне навчання?
- 2) Надайте батькам рекомендації для забезпечення кращої підготовки дитини до школи в умовах сімейного виховання.
- 3) У чому полягає психолого-педагогічне значення дидактичних ігор у навчально-виховному процесі початкової школи?

Завдання на педпрактику

1. Підберіть ігри, які сприяють адаптації дітей до навчання в школі.
2. Вивчіть план роботи дошкільного закладу щодо здійснення зв'язків зі школою. Розкрийте своєрідність окремих форм роботи. Доведіть значення спільної роботи ДНЗ і школи у вихованні в дітей бажання вчитися.
3. Визначте ознаки успішної адаптації до школи.

Рекомендована література: 1, 5, 10, 19, 21, 27, 28, 30, 32, 39, 45.

Змістовий модуль 2. Професійно-методичний

Тема 3. Наступність у змісті та методах навчання математики дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.

План

1. Зміст математичної підготовки дітей ДНЗ і початкової школи.
2. Наступність у методах навчання математики.
3. Реалізація принципу наступності під час вивчення геометричного матеріалу.
4. Показники готовності дітей до вивчення математики у 1 класі.

Завдання для самостійної роботи

- 1) Складіть схему методів навчання математики у початковій школі.
- 2) На основі порівняльного аналізу змісту програм старшого дошкільного віку і 1-го класу початкової школи обґрунтуйте наступність у змісті навчання математики.

Робота над педагогічною ситуацією

Шестирічну Ольгу почастували сливами. Мати запропонувала їй:

— Поділи їх всім порівну — братикові, татові, мені й собі. Але що спочатку для цього необхідно зробити?

— Порахувати, скільки їх, — відповідає дівчинка.

— Правильно, — погоджується мати.

Ольга рахує: вісім.

— Перш ніж роздати сливи, порахуй, скільки їх потрібно дати кожному.

Дівчинка починає вигадувати:

— По три сливи, по дві...

Мати допомагає їй:

— Візьми сливи і розклади їх на стільки частин, скільки осіб є у родині.

Дівчинка відразу впоралася з поставленим завданням.

Запитання

— Чому дівчинка не могла впоратися із завданням, використовуючи абстрактні числа?

— На які особливості дитячого мислення спирається заснований прийом, яким скористалася мама Ольги?

Тематика рефератів

1. Елементи народної математики у дошкільному навчальному закладі і початковій школі.
2. Готовність дитини до вивчення математики у 1 класі.

Методичні вказівки до семінарського заняття №3

1. Питання про зміст математичної підготовки дітей ДНЗ і початкової школи пропонується для самостійного опрацювання (див. завдання для самостійної роботи 4).

2. У характеристиці наступності у доборі методів навчання математики, зазначимо, що у програмі з математики ДНЗ умовно можна виділити п'ять розділів: знання про кількість, рахунок, величину, форму, простір і час. Навчання дітей елементів математики будується так, щоб спочатку на основі дій з наочно поданими множинами і безпосереднього порівняння формувати змістовні загальні уявлення дітей про величину й кількість, а вже потім на цій підставі вчити їх рахувати, вимірювати, додавати й віднімати.

Під час реалізації принципу наступності в організації навчання математики слід застосовувати низку методів навчання. Це: 1) практичні: *спостереження* (розгляд об'єктів, слухання звуки, дотик до предметів, визначення матеріалу, з якого вони зроблені; опис об'єктів тощо); *дидактичні ігри*; 2) словесні (під час їх використання слід урахувати вікові особливості сприймання 6-7-річних дітей: розповіді й бесіди мають бути лаконічними, яскравими, емоційно забарвленими); 3) наочні (в перші місяці навчання переважає предметна наочність, поступово їй на зміну приходять силуетні зображення та малюнки, пізніше – перехід до напівсхематичного та схематичного унаочнення). Скажімо, формування вмінь визначати й порівнювати властивості предметів («вищий», «нижчий», «одинакові за висотою», «більший», «менший» тощо) має розпочинатися з опорою на

предметну наочність. Слід урахувати, що діти дошкільного віку і 6-річні першокласники особливо емоційно сприймають словесну наочність.

3. В аналізі реалізації принципу наступності під час вивчення геометричного матеріалу, слід зазначити, що педагог, готуючись до пояснення змісту певного геометричного поняття, має чітко з'ясувати наступне: 1) що дітям уже відомо про це поняття з дошкільного періоду; 2) що вони повинні вивчити про це поняття зараз; 3) як це поняття згодом буде ускладнюватись і який рівень знань діти повинні засвоїти, закінчивши початкову школу.

Урахування змісту програми і підручників з математики початкової школи дасть змогу вихователю дошкільних закладів проводити пропедевтичну роботу цілеспрямовано, максимально забезпечуючи наступність між дошкільною і початковою ланками освіти. Не слід вимагати заучування матеріалу, а досягти такого рівня усвідомлення форм і властивостей певної фігури, щоб учні самостійно могли сформулювати це визначення на доступному їм рівні.

4. Щодо показників готовності дітей до вивчення математики у 1 класі, зазначимо, що одним із них є наявність у дошкільників певних знань, умінь і навичок.

Для вихователя старшої дошкільної групи особливого значення набуває їхнє виявлення перед вступом до школи. Цьому сприяють індивідуальні бесіди, дидактичні ігри з дітьми, виконання ними певних завдань тощо. Слід орієнтуватися на низку показників. А саме:

- відповідний програмі навчання і виховання в ДНЗ обсяг математичних знань і вмінь;
- якість математичних знань: свідомість, міцність запам'ятовування, можливість використання їх у змінній навчальній ситуації;
- рівень умінь і навичок розумової діяльності;
- ступінь розвитку пізнавальних інтересів і здібностей;
- особливості розвитку мови (засвоєння математичної термінології);

- позитивне ставлення до школи і навчальної діяльності загалом;
- рівень пізнавальної активності.

Вивчати рівень підготовленості дітей 6—7-річного віку до навчання у школі можна за допомогою групового або індивідуального обстеження. У показниках підготовленості представлено загальний розумовий розвиток дитини та її спеціальну підготовку з математики. Особливе значення у підготовці до школи належить правильній організації та цілеспрямованому розвитку уваги дітей у процесі навчання.

Умовно виокремлюють три рівні математичної підготовленості дітей до школи. *Перший* – діти, які ґрунтовно засвоїли програмні вимоги попередніх груп, належно володіють навичками лічильної діяльності, обстеженням, вимірюванням, поділом цілого на частини, розв'язуванням задач тощо; *другий* – задовільно оволоділи програмою попередньої групи, певними навичками лічильної діяльності, вимірювання величин, поділу цілого на частини тощо, проте не досить розвинена їхня розумова діяльність: їм важко пояснити вибір арифметичної дії, узагальнювати і класифікувати; самоконтроль нестійкий; вони зрідка проявляють інтерес до навчальної діяльності; математичний словник бідний, самооцінка завищена. *Третій* – слабо засвоїли програму попередніх груп. У дітей виявляються лише окремі навички виконання операцій лічби, в усіх інших видах математичної діяльності вони відсутні, діти відчувають великі утруднення з виконання розумових операцій порівняння, узагальнення, класифікації тощо.

Питання для самоконтролю

- 1) Доведіть необхідність використання наочних матеріалів у вивченні математики.
- 2) Охарактеризуйте орієнтовні показники засвоєння знань з математики дітей молодшої, середньої і старшої груп ДНЗ. Обґрунтуйте їхній зв'язок із вивченням математики у 1-му класі школи.
- 3) Наведіть приклади використання методів навчання математики на заняттях у ДНЗ і початковій школі. Обґрунтуйте їхній взаємозв'язок.

Питання для роздумів

- 1) У чому полягає сутність основних вимог сучасної початкової школи до математичного розвитку дітей старшою дошкільного віку?
- 2) Які форми роботи з формування початкових математичних понять у дітей дошкільного віку використовуються вихователем дошкільного навчального закладу?
- 3) Як слід оцінювати роботу дітей з формування початкових математичних понять у ДНЗ і 1-му класі школи? Обґрунтуйте.

Завдання на педпрактику

1. Доберіть казки, в змісті яких є елементи народної математики. В чому полягає їхня педагогічна цінність як засобу для підготовки дитини до навчання в школі?
2. Складіть план-конспект заняття з використанням елементів народної математики.

Рекомендована література: 12, 13, 20, 25, 26, 30, 31, 41, 44, 46.

Тема 4. Наступність і перспективність у навчанні рідної мови.

План

1. Розвиток фонематичного слуху як передумова оволодіння дітьми звуковим аналізом та навчання читання.
2. Розвиток мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Збагачення словникового запасу.
3. Навчання елементів грамоти.
4. Вироблення у дітей графічних навичок письма.
5. Вплив художньої літератури на підготовку дітей до навчання в школі.

Завдання для самостійної роботи

- 1) На основі порівняльного аналізу змісту чинних програм старшого дошкільного віку і 1-го класу початкової школи обґрунтуйте шляхи забезпечення наступності у навчанні рідної мови.
- 2) Проаналізуйте методики обстеження мовленнєвого розвитку дитини.

Тематика рефератів

1. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника.
2. Комунікативно-мовленнєвий розвиток першокласника.
3. Умови і напрями забезпечення наступності у навчанні рідної мови дошкільників і молодших школярів.

Робота над педагогічною ситуацією

Шестирічного Грицька «зачитують» усе новими та новими книгами.

Батьки з гордістю говорять:

– Усі перечитали. Навіть у бібліотеці нічого нового не знаходимо.

Запитання

– Чи виправдане прагнення Грицькових батьків прочитати дитині якнайбільше книг?

Методичні вказівки до семінарського заняття №4

1. Вивчення першого питання передбачає розуміння мовної готовності дітей до навчання в школі як такої, що вимагає володіння достатньою кількістю слів задля правильного словесного оформлення своєї думки. Особливого значення набуває оволодіння чистою і правильною звуковимовою, граматичною правильністю мови, умінням послідовно, логічно і зв'язно висловлюватись, переказувати, будувати розповідь.

Необхідними компонентами готовності до навчання в школі є володіння фонематичним сприйманням і звуковим аналізом мови. Діти повинні вміти розпізнавати звуки у словах (голосні й приголосні, м'які й тверді), правильно вимовляти слова і звуки, а в 1 класі – писати букви і слова, читати рукописний і друкований текст. Для цього проводиться звуко-буквенний аналіз слів (послідовність, порядкове місце і кількість звуків у словах, розрізнення на слух звуків, орієнтація в структурі слова). Дослідженнями психологів і методистів встановлено, що добре розвинений фонематичний слух у дітей є основою успішного засвоєння усного і письмового мовлення загалом.

Розвиток фонематичного слуху відбувається задовго до шкільного навчання, отож умови для його максимального розвитку потрібно створювати вже в дошкільному віці. В сучасній методиці навчання грамоти визнано положення про те, що практичне ознайомлення зі звуковою стороною слова є необхідною передумовою для оволодіння читанням, а потім і письмом.

У сучасних умовах підготовка до навчання грамоти в ДНЗ визначається систематичним ознайомленням дітей з основними мовними одиницями, формуванням у них чітких уявлень про особливості звуків мовлення, звукову структуру слова, значення слів і речень, розвиток фонематичного слуху.

2. В аналізі розвитку мовлення дітей 6-7-річного віку, зазначимо, що під зв'язним мовленням розуміється логічний, послідовний, точний, граматично правильно оформлений виклад певного змісту. Програмою передбачено різноманітні творчі завдання, серед яких значне місце відведено самостійній словесній творчості дітей. Скажімо, у 1-му класі учні повинні складати розповідь за картинкою, за аналогією до прочитаного, уявляти і описувати словесно ілюстрації до прочитаного тексту, придумувати розповіді на самостійно обрану тему. Успішне виконання таких завдань дітьми великою мірою залежить від їхньої попередньої підготовки. Написання творів у школі є продовженням роботи дошкільного навчального закладу з навчання дітей творчого розповідання. Творча розповідь розвиває уяву, мислення, мовлення дітей, збагачує активний словник: вони послуговуються словами-синонімами, епітетами, метафорами. Із збагаченням словникового запасу зв'язне мовлення стає складнішим за своєю структурою. Висловлюючи причинну залежність, діти поступово користуються складнопідрядними реченнями.

3. Основними граматичними умінями вкінці дошкільного періоду є такі: правильно поєднувати слова в своєму мовленні, використовувати прийменники, прислівники, сполучники, знати форми звертання до однолітків і дорослих, узгоджувати числівники з назвами предметів,

змінювати дієслова, назви дій, послуговуватись прикметниками вищого і найвищого ступенів.

Заняття з грамоти слід будувати так, щоб діти включались в активну пізнавальну діяльність, самостійно розв'язували поставлені перед ними завдання. Для цього широко використовують проблемні ситуації з мовними логічними задачами, дидактичними вправами та іграми.

Численні дослідження та практичний досвід роботи педагогів доводять, що в навчанні грамоти важливе значення має звуковий аналіз. Операції аналізу, порівняння при фонематичному сприйманні мови підводять дітей до поєднання звуків у склади, слова, пришвидшують процеси оволодіння правильним читанням, засвоєння норм орфографії, сприяють розумовому розвитку.

4. У характеристиці графічних навичок письма наголосимо на складності для шестирічних дітей комплексу дій зі звуко-буквенного аналізу слова, отож варто запроваджувати підготовчі вправи із застосуванням розрізної азбуки. Це є для дитини однією із форм письма – графічне зображення складу, слова. Основною одиницею діяльності має стати склад у формі злиття приголосного звука з голосним. Складовий принцип української графіки є основою формування графічної навички, що забезпечить не лише каліграфічне, а й грамотне письмо.

Вироблення в шестирічних дітей графічних навичок письма вимагає затрати відповідних м'язових, фізичних зусиль. Отож учитель не повинен форсувати швидкість письма, не прагнути забезпечити синхронність в оволодінні тією чи іншою буквою на уроках читання.

У формуванні графічної навички письма спостерігається низка технічних етапів, які відображено у відповідному навчальному посібнику – зошиті з письма. Це: а) підготовчі вправи, спрямовані на оволодіння вмінням тримати ручку, орієнтуватися в графічній сітці зошита, координувати рухи; б) засвоєння основних елементів літер; в) письмо окремих рядкових літер, які складаються з елементів, опрацьованих у підготовчий період; г) засвоєння

правил поєднання букв у склади і слова; письмо складів і буквосполучень, слів; д) відпрацювання плавного, ритмічного письма.

До завдання навчання каліграфічного письма водночас із виробленням правильного почерку входить також прищеплення учням орфографічних навичок, адже відомо, що рівень орфографічної грамотності пов'язаний з графічними навичками: чим старанніше і краще дитина пише, тим, здебільшого, вища її грамотність.

5. Художній літературі належить важливе значення у підготовці дітей до школи. Вона є предметом вивчення, засобом навчання і могутнім чинником морально-етичного та естетичного виховання. Щоб прищепити дітям любов до книги, треба навчити їх сприймати твори художньої літератури ще в дошкільному віці. Як свідчать спостереження, бесіди з учителями початкових класів, діти, які приходять до першого класу з певним рівнем знань із літератури, з перших днів навчання виявляють інтерес до читання, до книжки. У них, зазвичай, добре розвинена мова, підвищений інтерес до навчання. Вони краще засвоюють матеріал, вільно складають і придумують оповідання, користуючись мовними зворотами з літературних творів. Звідси одне з найважливіших завдань виховання дітей дошкільного віку і підготовки їх до навчання в школі – забезпечити належний розвиток знань з літератури відповідно до можливостей дітей цього віку.

Сприймання художніх творів – це складна пізнавальна діяльність дітей, що передбачає слухання, уявлення, усвідомлення прослуханого, розуміння. Розуміння викликає емоційні переживання дитини, співчуття героям літературних творів, стає регулятором поведінки. Навчити сприймати і розуміти художній твір у єдності думки і почуття – означає виховати в майбутньому талановитого читача. Передусім треба викликати емоційну настроєність, очікування дітьми чогось прекрасного, а також забезпечити роботу відтворюючої уваги – адекватність описуваних картин до життєвого досвіду дітей, уточнювати зміст окремих слів і виразів.

Питання для самоконтролю

- 1) Що ви вкладаєте у зміст поняття «фонематичний слух»?
- 2) Охарактеризуйте специфічні особливості навчання дітей читанню.
- 3) Охарактеризуйте специфічні особливості навчання дітей письму.
- 4) Охарактеризуйте комунікативно-мовленнєві уміння дошкільника, які є необхідними для спілкування.

Завдання на педпрактику

1. Запропонуйте декілька методик для обстеження мовленнєвого розвитку дитини.
2. Складіть план-конспект заняття з використанням творів художньої літератури.

Рекомендована література: 4, 12, 13, 20, 25, 26, 27, 31, 36, 41.

Тема 5. Наступність в організації образотворчої діяльності в ДНЗ і початковій школі.

План

1. Перспективність і наступність в організації образотворчої діяльності в ДНЗ і початковій школі.
2. Напрями, форми і методи реалізації принципу наступності в організації образотворчої діяльності в ДНЗ і початковій школі.
3. Вплив образотворчої діяльності на всебічне виховання й підготовку дітей до школи.

Завдання для самостійної роботи

- 1) Складіть схему методів організації образотворчої діяльності.
- 2) Дайте коротку характеристику художньо-творчих умінь дитини, готової до навчання в школі.
- 3) На основі порівняльного аналізу змісту чинних програм для старшого дошкільного віку і 1-го класу початкової школи обґрунтуйте наступність в організації образотворчої діяльності.

Тематика рефератів

1. Формування навичок дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку естетичного сприймання навколишньої дійсності засобами образотворчої діяльності.
2. Шляхи забезпечення наступності в навчанні малювання дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.
3. Індивідуальний підхід до учнів як засіб формування інтересу до образотворчої діяльності.

Робота над педагогічною ситуацією

У недавно відремонтованій квартирі шестирічний Іванко розмалював червоною фарбою шпалери поряд зі своїм столом.

Мати переживає, а син сміється:

– Самі ж говорили: тут твоє місце, упорядкуй свої іграшки та книжки...
От я і намалював картину над своїм столом. Правда ж красиво?

В очах дитини – веселі вогники, вираз обличчя грайливий. Іванко переконаний: мама не гніватиметься. І справді, її так вразила дотепність сина, що ввечері цей випадок став предметом захоплення всієї родини.

– Подивися, яку картину намалював над своїм столом наш художник! – звертається мама до батька.

– Ну й бешкетник! Це ж треба було додуматися таку красу зробити! – у тон матері підхоплює батько.

Запитання

- Проаналізуйте поведінку Іванка: як можна оцінити його вчинок?
- Чи правильно поставилися до вчинку Іванка його батьки?
- Наведіть приклади із власної практики, які можна оцінити або як витівку, або як бешкетництво, виявлені дитиною.

Методичні вказівки до семінарського заняття №5

1. У характеристиці першого запитання варто зауважити, що у формуванні особистості дитини дошкільного і молодшого шкільного віку принцип наступності реалізовується у розвитку творчих здібностей, який є важливим напрямом діяльності різних ланок освіти.

У дошкільній освіті з огляду на перспективу шкільного навчання важливо проектувати і формувати базові основи творчої особистості, чітко визначаючи їх у меті, формах, змісті і методах образотворчої діяльності. У процесі навчання учнів початкової школи формується новий спосіб креативного пізнання світу — теоретичне мислення. Це відбувається у формі абстрактних понять і уможлиблює більш свідоме засвоєння школярами принципів, закономірностей, технологій створення художніх образів.

Основою реалізації програм суміжних ланок освіти з образотворчого мистецтва є оптимальне поєднання різних видів художньої діяльності — відтворювальної і творчої. Ця лінія простежується в державних стандартах дошкільної і початкової освіти — змістова лінія «Світ мистецтва» у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (БКДО) та освітня галузь «Мистецтво» у Державному стандарті початкової загальної освіти (ДСПЗО).

У Базовому компоненті дошкільної освіти визначено пріоритетну мету художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку — виховання культури естетичних почуттів і розвиток сприйнятливості (уміння приймати, передавати, трансформувати, бути споживачем і творцем культури). Державний стандарт початкової загальної освіти аналогічно має на меті розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні.

Мистецьку діяльність дошкільників доцільно організовувати за принципом інтеграції (поєднання на заняттях і в різних життєвих ситуаціях музичних, літературних фрагментів, живопису, поезії в різних видах художньої діяльності: малювання, ліплення, аплікація, музикування тощо). У початковій школі доцільно використовувати принцип об'єднання різних видів мистецтва, визначаючи художню культуру як систему скоординованих знань. Опанування ними є необхідною умовою формування у свідомості учнів цілісної художньої картини культурного простору. Важливо також, щоб у процесі шкільного навчання були створені умови для самостійної

образотворчої діяльності в позанавчальний час. Водночас діти не втрачатимуть можливості для творчого самовираження, до якого вони звикли в дошкільному дитинстві.

2. У розгляді означеного питання слід використати рисунок 3 задля систематизації роботи навчальних закладів з реалізації принципів наступності й перспективності та їх основних напрямів. Відповідно, до програм навчання і виховання у ДНЗ і початковій школі одним із пріоритетних завдань означено творчий розвиток особистості дошкільника і молодшого школяра засобами образотворчого мистецтва.

Рис 3. Структурна модель перспективності й наступності в організації образотворчої діяльності в ДНЗ та школі

Наступність в освітній роботі з розділу «Образотворче мистецтво» – це реалізація в межах вікових можливостей дітей спільної мети: формування

почуття прекрасного, вміння розуміти і цінувати красу в житті і творах мистецтва, розвиток естетичних оцінок, смаку, уяви, фантазії, оригінальності й нестереотипності мислення, художньої творчості в процесі художнього пізнання світу.

Учителям початкової школи слід усвідомити, що кожна дитина приходить для навчання уже з певним досвідом художнього світосприймання та образотворчої діяльності, якими вона опанувала у дошкільному навчальному закладі, сім'ї, дитячій академії мистецтв, гуртках і студіях будинків дитячої творчості. Отож важливо ознайомитися з досягненнями дошкільника, щоб зберігати і розвивати їх, підтримувати особистісно та суспільно спрямовані мотиви діяльності кожного вихованця.

Для координації освітньо-виховної діяльності на суміжних ступенях освіти слід забезпечити наступність у методах педагогічної роботи. Передусім, йдеться про такі з-поміж них, які активізуватимуть особисту творчу манеру дітей. До них відносимо: створення ситуацій вибору, ігрові ситуації, ігрове експериментування, моделювання, творчі проекти (колективні та персональні), дизайн-діяльність, виставки-презентації (тематичні та персональні) тощо.

Спільну роботу дошкільного навчального закладу із початковою школою щодо забезпечення наступності та перспективності в освітній роботі з образотворчої діяльності можна здійснювати за такими напрямками і формами: 1) **теоретичний** — участь обох педагогічних колективів у спільних конференціях, педрадах, семінарах з питань наступності, взаємне ознайомлення вчителів і вихователів зі змістом програм ДНЗ і початкової школи, сучасних педагогічних технологій, що застосовуються в початковій і дошкільній освіті; 2) **організаційно-методичний** — відвідування учителями занять із зображувальної діяльності, виставок образотворчих робіт вихованців ДНЗ, а вихователями — уроків та гуртків з образотворчого мистецтва в школі; 3) **практичний** — проведення спільних мистецьких конкурсів дошкільників і першокласників («Умілі рученята», «Я мрію свою

малюю», «Кращий аранжувальник» тощо), проведення КВК образотворчого змісту, організація спільних виставок дитячих творчих робіт тощо.

3. Образотворча діяльність чинить неоціненний вплив на всебічне виховання й розвиток дітей. Вона дозволяє їм передати те, що вони бачать у навколишньому житті, те, що їх схвилювало, викликало позитивне, а, іноді, й негативне ставлення (скажімо, страх).

У процесі образотворчої діяльності створюються умови для розвитку естетичного, емоційно-позитивного сприймання мистецтва, що позитивно впливає на формування естетичних відчуттів і ставлення до дійсності. Спостереження й виокремлення властивостей предметів, які мають бути передані в зображенні (форма, будова, величина, кольори, розташування в просторі), сприяють розвитку відчуття дітьми форми, кольору, ритму, тобто компонентів естетичного відчуття. У процесі малювання й ліплення розвивається естетичне сприймання, відповідно на його основі формуються образні уявлення й розвивається образне мислення.

У процесі занять з малювання, ліплення, аплікації розвивається уява дітей, виховується інтерес до художньо-творчої діяльності, бажання створити гарне зображення, цікаво продумати його компоненти і якнайкраще виконати. Образотворчу діяльність малюків спрямовано не лише на віддзеркалення вражень, набутих із реального життя, а й на вираження ставлення до зображуваного. Істотний вплив на моральне виховання дітей, їхню соціалізацію має колективна форма організації занять із образотворчої діяльності. Її сутність полягає, насамперед, у тому, що всі навчаються спільно і поряд, створюючи кожен своє зображення, потім спільно розглядають й оцінюють усі виконані малюнки, аплікацію чи виріб із ліплення. У процесі образотворчої діяльності виховуються морально-вольові особистісні якості: потреба й уміння доводити розпочату справу до її завершення, зосереджено й цілеспрямовано навчатися, долати труднощі. Під час створення колективних робіт виховується вміння об'єднуватися для спільної справи, домовлятися

про виконання спільної роботи; прагнення допомагати одне одному. В образотворчій діяльності формується ставлення дітей до праці. Заняття образотворчою діяльністю мають велике значення для розумового виховання дітей.

У процесі предметної підготовки на заняттях малюванням, ліпленням, аплікацією розвивається дрібна мускулатура рук дитини, координація рухів її рук і очей, ручна вмілість. Загалом це полегшує опанування письмом у школі. У процесі образотворчої діяльності за умови її оптимальної організації й ефективного здійснення формується зацікавлення художньо-творчою діяльністю, на основі чого згодом розвиватиметься художня культура особистості.

Питання для самоконтролю

- 1) Що ви вкладаєте у зміст поняття «образотворча діяльність»?
- 2) Як впливає образотворча діяльність на всебічний розвиток дитини?
- 3) Опишіть способи реалізації принципу наступності в організації образотворчої діяльності в ДНЗ і початковій школі?

Питання для роздумів

- 1) У чому полягає послідовність розвитку естетичного ставлення до навколишньої дійсності?
- 2) Як забезпечити успішну реалізацію принципу наступності в ДНЗ і початковій школі? Запропонуйте методичні настанови.

Завдання на педпрактику

1. Запропонуйте ігри для розвитку художньо-творчої діяльності дитини.
2. Конкретизуйте, у чому полягає специфіка самостійної образотворчої діяльності дошкільника і першокласника.

Рекомендована література: 6, 12, 13, 20, 25, 26, 31, 35, 41, 46.

Розподіл балів, які отримують студенти (денна форма навчання)

Поточне тестування та самостійна робота																			
Змістовий модуль «Науково-теоретичний»								Змістовий модуль «Професійно-методичний»											
Оцінка (бали)								Оцінка (бали)											
Тема. Готовність дитини до навчання в школі.				Тема. Адаптація дошкільників до навчання в школі.				Тема 3. Наступність у математичній підготовці дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.				Тема 4. Наступність і перспективність у навчанні дітей рідної мови.				Тема 5. Наступність в організації образотворчої діяльності в ДНЗ і початковій школі.			
Семінарське заняття	Самостійна робота	Реферат	Практика	Семінарське заняття	Самостійна робота	Реферат	Практика	Семінарське заняття	Самостійна робота	Реферат	Практика	Семінарське заняття	Самостійна робота	Реферат	Практика	Семінарське заняття	Самостійна робота	Реферат	Практика
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Усього балів за тему				Усього балів за тему				Усього балів за тему				Усього балів за тему				Усього балів за тему			
20				20				20				20				20			
Сума балів																			
100																			

Розподіл балів, які отримують студенти (заочна форма навчання)

Поточне тестування та самостійна робота																			
Змістовий модуль «Науково-теоретичний»								Змістовий модуль «Професійно-методичний»											
Оцінка (бали)								Оцінка (бали)											
Тема. Готовність дитини до навчання в школі.				Тема. Адаптація дошкільників до навчання в школі.				Тема 3. Наступність у математичній підготовці дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.				Тема 4. Наступність і перспективність у навчанні дітей рідної мови.				Тема 5. Наступність в організації образотворчої діяльності в ДНЗ і початковій школі.			
Самостійна робота	Творча робота	Реферат	Практика	Самостійна робота	Творча робота	Реферат	Практика	Самостійна робота	Творча робота	Реферат	Практика	Самостійна робота	Творча робота	Реферат	Практика	Семінарське заняття	Самостійна робота	Реферат	Практика
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Усього балів за тему				Усього балів за тему				Усього балів за тему				Усього балів за тему				Усього балів за тему			
20				20				20				20				20			
Сума балів																			
100																			

Програмові вимоги до курсу
«Наступність навчально-виховної роботи
ДНЗ і початкової школи»

3. Теоретичні основи принципу наступності навчально-виховного процесу дошкільного навчального закладу і початкової школи.
4. Структура діяльності навчально-виховних закладів: забезпечення наступності в педагогічному процесі.
5. Форми взаємозв'язку дошкільного навчального закладу із початковою школою.
6. Формування загальнонавчальних умінь дітей 6-7-річного віку.
7. Аналіз програм для дошкільних навчальних закладів і початкової школи.
8. Анатомо-біологічні передумови наступності в навчально-виховній роботі дошкільного навчального закладу і початкової школи.
9. Психологічні основи підготовки дітей до навчання в школі.
10. Урахування індивідуальних та психофізіологічних особливостей розвитку дітей в організації навчально-виховного процесу ДНЗ і початкової школи.
11. Структура і показники психологічної готовності дитини до навчання.
12. Шкільна зрілість дитини.
13. Спільна робота ДНЗ із початковою школою з формування готовності дітей до навчання в школі.
14. Мета і завдання проведення діагностування готовності шестирічних дітей до навчання в школі.
15. Аналіз актуальних методик визначення готовності дітей до шкільного навчання.
16. Науково-теоретичні аспекти проблеми адаптації дітей до навчання в школі.
17. Дезадаптація.
18. Чинники впливу на адаптацію дитини до школи.

19. Соціалізація дитини.
20. Ігри, що сприяють адаптації дитини.
21. Психолого-педагогічне значення гри в навчально-виховному процесі початкової школи.
22. Зміст математичної підготовки дітей в ДНЗ і початковій школі.
23. Методи навчання математики.
24. Реалізація принципу наступності під час вивчення геометричного матеріалу.
25. Причини неуспішності учнів 1-го класу з математики.
26. Розвиток фонематичного слуху як передумова оволодіння звуковим аналізом та навчання читання.
27. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку.
28. Навчання елементів грамоти.
29. Вплив художньої літератури на підготовку дітей до навчання в школі.
30. Вироблення у дітей графічних навичок письма.
31. Перспективність і наступність в організації образотворчої діяльності в ДНЗ і початковій школі.
32. Напрями, форми і методи реалізації принципу наступності в організації образотворчої діяльності в ДНЗ і початковій школі.
33. Вплив образотворчої діяльності на всебічне виховання й підготовку дітей до школи.
34. Планування занять з образотворчої діяльності дітей старшого дошкільного віку.
35. Специфіка уроків із образотворчого мистецтва в 1-му класі.
36. Форми і методи ознайомлення з природою дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.
37. Реалізація принципу наступності в ознайомленні дітей з природою.

Короткий термінологічний словник

Адаптація – це пристосування, звикання організму до нових умов.

Адаптація до школи – пристосування дитини до умов і вимог школи, які для неї є новими, порівняно з умовами дошкільного навчального закладу і сім'ї в дошкільному дитинстві.

Акселерація – прискорення темпів індивідуального розвитку організмів порівняно з темпами розвитку в попередні історичні періоди.

Активізація процесу навчання – удосконалення методів і організаційних форм навчально-пізнавальної роботи учнів, які забезпечують активну й самостійну теоретичну і практичну діяльність школярів у всіх ланках навчального процесу.

Ампліфікація – максимальне розкриття всіх можливостей віку для психічного розвитку особистості.

Виховання – процес та практика засвоєння дитиною загальноприйнятих у суспільстві норм поведінки.

Відчуття – це процес відображення в мозку людини окремих властивостей, якостей предметів і явищ об'єктивної дійсності внаслідок їх безпосереднього впливу на органи чуттів.

Вікові особливості – характерні для того чи іншого вікового періоду анатомо-фізіологічні і психологічні особливості.

Вміння – здатність належно виконувати певні дії, засновані на доцільному використанні людиною набутих знань і навиків.

Гра - вид діяльності, який полягає в емоційному освоєнні соціального досвіду людини та емоційному задоволенні.

Емоційна зрілість - зменшення імпульсивних реакцій і можливість довготривалого виконання не дуже цікавих завдань.

Дидактична гра - це практична діяльність, в якій діти використовують знання; це гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях,

виховання активного інтересу до того, що може стати для неї новим джерелом знань, удосконалення пізнавальних умінь і навичок.

Дошкільний навчальний заклад (ДНЗ) - освітній заклад для дітей дошкільного віку (переважно від 3 до 7 років). Дошкільний навчальний заклад забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту.

Критерій – мірило, вимоги, випробування для визначення або оцінки людини, предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації.

Мовлення – це процес спілкування людей між собою за допомогою мови, а також створення та передача повідомлення по радіо чи телебаченню.

Молодший шкільний вік – це період життя й розвитку дитини від 6 (7) до 10 (11) років. Розвиток психіки дітей у цей період відбувається головним чином на основі провідної діяльності – навчання.

Молодші школярі – діти віком 6-10 (6-11) років, тобто учні початкової школи.

Мотиви навчання – внутрішні психічні сили (рушії), які стимулюють пізнавальну діяльність людини.

Навичка – психічне новоутворення, підконтрольне свідомості і вироблене шляхом вправ, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю і швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психологічної енергії.

Навчання – це організована, двостороння діяльність, спрямована на максимальне засвоєння та усвідомлення навчального матеріалу і подальшого застосування отриманих знань, умінь та навичок на практиці.

Навчально-виховний процес - система організації навчально-виховної, навчально-виробничої діяльності, визначеної навчальними, науковими, виховними планами.

Наступність у навчанні – це послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів та етапів навчально-виховного процесу.

Перспективність — це загальна спрямованість педагогічної діяльності педагога і навчально-пізнавальна діяльність учнів; навчально-виховна робота вчителя, вихователя орієнтована на формування світогляду, озброєння дітей знаннями, вміннями і навичками, які їм будуть потрібні завтра; це знання вихователями дошкільних навчальних закладів програм першого класу початкової школи, особливостей змісту і методів навчання, виховання та розвитку учнів з метою підготовки дошкільнят до шкільного навчання і спілкування в умовах шкільного середовища.

Початкова школа - загальноосвітній навчально-виховний заклад для дітей, що дає початкову освіту — елементарні знання з рідної мови (вміння читати й писати), математики, а також про природу й суспільство; перший ступінь обов'язкової загальної освіти. Вік дітей, які вступають до початкової школи, й строки навчання в різних країнах неоднакові.

Принцип – основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку.

Психологічна готовність до навчання в школі - цілісний стан психіки дитини, що забезпечує успішне прийняття нею системи вимог школи і вчителя, успішне оволодіння новою для неї діяльністю та новими соціальними ролями; це комплексна характеристика дитини, в якій розкриваються рівні розвитку тих психічних якостей, які найбільше сприяють нормальному входженню в шкільне життя.

Ретардація – явище уповільнених темпів фізичного та фізіологічного розвитку дитини, відставання від середньостатистичної норми.

Розвиток – специфічний процес змін, результатом якого є виникнення якісно нового, поступальний процес сходження від нижчого до вищого, від простого до складного, накопичення кількісних змін і перехід їх в якісні.

Самооцінка – елемент самосвідомості, що характеризується емоційно насиченими оцінками самого себе як особи, власних здібностей, етичних якостей і вчинків; важливий регулятор поведінки. Самооцінка визначає взаємини людини з її оточенням, її критичність, вимогливість до себе, відношення до успіхів і невдач.

Сензитивність – міра чутливості до явищ дійсності, що стосується особистості.

Спостереження – метод наукового дослідження, що полягає в активному, систематичному, цілеспрямованому, планомірному і навмисному сприйнятті об'єкта, в ході якого отримується знання про зовнішні сторони, властивості і відносини досліджуваного об'єкта.

Сприймання – це відображення в корі мозку наочних образів предметів і явищ дійсності в результаті їх безпосередньої дії на органи чуттів.

Увага – спрямованість психічної діяльності людини та її зосередженість у певний момент на об'єкти або явища, які мають для людини певне значення при одночасному абстрагуванні від інших, в результаті чого вони відображаються повніше, чіткіше, глибше, ніж інші.

Уява – конструктивне, хоча не обов'язково творче вживання минулого чуттєвого досвіду, оживленого як образи у даному досвіді на ідейному рівні, яке у своїй сукупності не є відтворенням минулого пережиття, але новим формуванням матеріалу, що походить з минулого досвіду.

Уявлення – це чуттєво-наочний узагальнюючий образ, в якому відображені зовнішні ознаки, властивості, зв'язки раніше сприйнятого об'єкта чи групи об'єктів.

Форма організації навчання – це зовнішній вияв узгодженої діяльності учителя та учнів, яка здійснюється в певному порядку і режимі.

Шкільна зрілість – рівень загального психофізіологічного розвитку дитини, який найчастіше складають такі показники: кількість постійних зубів, ріст, вага, розумова, емоційна і соціальна зрілість.

Список використаних джерел

- 1) Адаптація учнів до шкільного навчання. 1 – 10 класи / [О. Марінушкіна, Ю. Замазій, Л. Покроєва]. – Х. : Ранок, 2011. – 192 с.
- 2) Амонашвілі Ш. Здравствуйте, дети! / Амонашвілі Ш. – М. : Просвещение, 1983. – 208 с.
- 3) Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : Дошкільне виховання, 1999. – 70 с.
- 4) Богуш А. Дошкільна лінгводидактика / А. Богуш, Н. Гавриш. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с.
- 5) Борисова З. Наступність у навчально-виховній роботі дитячого садка і школи / Борисова З. – К., 1985. – 144 с.
- 6) Бровченко А. Образотворче мистецтво 1 клас. Альбом-посібник / Бровченко А. – К. : СПД – ФО Тернов І. Є., 2007. – 63 с.
- 7) Буре Р. Готовим детей к школе / Буре Р. – М. : Просвещение, 1987. — 96 с.
- 8) Венгер Л., Кравцов Г. Основные показатели готовности детей шестилетнего возраста к школьному обучению / Л. Венгер, Г. Кравцов. – К. : Радянская школа, 1989. – 39 с.
- 9) Вікова та педагогічна психологія [О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін.]. – К. : Просвіта, 2001. – 416 с.
- 10) Владимирська Г. Мистецтво ігрового виховання / Г. Владимирська, П. Владимирський. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2006. – 160 с.
- 11) Готовність дитини до навчання [С. Максименко, К. Максименко, О. Главник]. – К. : Мікрос-СВС, 2003. – 112 с.
- 12) Дитина в дошкільні роки. Комплексна додаткова освітня програма / [наук. керівник Крутій К.]. – К. : ЛПІС, 2011.
- 13) Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / [наук. кер. Проскура О., Кочина Л., Кузьменко В., Кудикіна Н.]. – К. : Київський університет імені Б. Грінченка, 2012. – 492 с.

- 14) Забезпечення наступності у навчально-виховній роботі ДНЗ і школи / [уклад. Т. Чала]. – Х. Видавнича група «Основа», 2010. – 208 с.
- 15) Завтра в школу / [под общ. ред. В. Котырло]. – М.: Советская школа, 1977. – 128 с.
- 16) Закон України "Про дошкільну освіту" // Освіта України. – К., 2001. – С. 5.
- 17) Закон України № 2442–VI "Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/average>
- 18) Ільїна Н. Ростити дитину. Як? / Н. Ільїна, Д. Хорсанд. – Х. : Видавнича група «Основа», 2008. – 398 с.
- 19) Коломинский Я. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста / Я. Коломинский., Е. Панько. – М. : Просвещение, 1988. – 190 с.
- 20) Кондратенко Т. Обучение старших дошкольников / Т. Кондратенко, В. Котырло, С. Ладывир. – К. , 1986. – 152 с.
- 21) Корнєєва О. Ваша дитини йде до школи. Поради батькам майбутніх першокласників / Корнєєва О. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 208 с.
- 22) Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Костюк Г. – К.: Радянська школа, 1989. – 608 с.
- 23) Кравцова Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе / Кравцова Е. – М. : Педагогика, 1991. – 152 с.
- 24) Кулачківська С. Сьогодення майбутнього школяра / С. Кулачківська, С. Ладивір, Т. Піроженко. – К., 1998. – 87 с.
- 25) Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
- 26) Наступність дошкільного навчального закладу і початкової школи у вихованні дітей : навчально-методичний посібник / В. Кононенко,

Н. Лисенко, І. Шоробура [та ін.]; за ред. проф. Н. Лисенко. – 2-ге видання. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. – 296 с.

27) Незабаром до школи. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. 6-ий рік життя / [уклад. О. Дмитрієва]. – Х. : Видавнича група «Основа», 2010. – 189 с.

28) Первушина О. Вжити в початковій школі. Як? Книга для розумних батьків / Первушина О. – Х. : Видавнича група «Основа», 2009. – 237 с.

29) Первушина О. Настільна книга молодої мами. Щасливий малюк: від народження до 2 років / Первушина О. – Х.: Видавнича група «Основа», 2009. – 480 с.

30) Плохій З., Дьоміна І. Методичні рекомендації для працівників навчально-виховного закладу «школа – дитячий садок» / З. Плохій, І. Дьоміна. – К. , 1994. – 35 с.

31) Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / [Андрієтті О., Голубович О., Дяченко Т., Ільченко Т. та ін.]. – Т.: Мандрівець, 2012. – 104 с.

32) Проскура О. Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками / Проскура О. – К., 1998. – 314 с.

33) Савченко О. Дидактика початкової школи / Савченко О. – К. : Освіта, 1997. – 400 с.

34) Савченко О. Освіта повинна бути не тільки доступною, а й якісною / О. Савченко // Початкова школа. — К., 2001. — № 10. — С. 1.

35) Сірченко Л. Навчи мене малювати! Альбом № 4 (декоративне малювання) / Сірченко Л. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 56 с.

36) Стельмахович М. Українська родинна педагогіка / Стельмахович М.— К. : ІСДО, 1996. – 288 с.

37) Степанова Т. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець XIX-XX століття). Монографія / Степанова Т. – К. : Видавничий дім «Слово», 2011. – 424 с.

- 38) Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5 т. / В. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3 : Серце віддаю дітям. – 1977. – 670 с.
- 39) Таємниці адаптації. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Третій рік життя / [авт.-укл. Нурєєва О., Шейнфельд З.]. – Х. : Видавнича група «Основа»: «Тріада+», 2008. – 160 с.
- 40) Товкач І. Хочу бути мамою, хочу бути татом / Товкач І. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 368 с.
- 41) Українське дошкілля. Програма розвитку дитини дошкільного віку / [Білан О., Возна Л., Максименко О. та ін.]. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264 с.
- 42) Фіцула М. Педагогіка / Фіцула М. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – 528 с.
- 43) Чуб Н. Довідник для батьків. Психологія дитини від А до Я / Чуб Н. – Х. : Видавнича група «Основа», 2009. – 159 с.
- 44) Щербакова К. Методика навчання математики дітей дошкільного віку / Щербакова К. – К. : Вища школа, 1985. – 247 с.
- 45) Ярощук Л. Методика виховної роботи / Ярощук Л. – К. : Видавничий дім «Слово», 2012. – 320 с.
- 46) Я хочу, я можу, я буду добре вчитись / [упоряд. Гончаренко Т.]. – К.: Редакція загальнопедагогічних газет, 2003. – 128 с.

Рекомендована література для батьків: 1, 5, 7, 10, 12, 14, 18, 21, 24, 27, 28, 29, 31, 36, 39, 40, 41, 43, 46.

Інформаційні ресурси

- 1) www.mon.gov.ua
- 2) http://kryvikolina.edukit.ck.ua/doshkillya/spivpracya_doshkillya_i_pochatkovoi_shkoli
- 3) <http://nvk.kitsman-osvita.com/category/nastypnist>
- 4) http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=383
- 5) <http://oblosvita.com/navigaciya/skrynka/pochatkovi/2279-nastupnist-roboti-doshkilnogo-navchalnogo-zakladu-ta-pochatkovoyi-shkoli.html>
- 6) <http://prolisok.it-we.net>
- 7) <http://udnz15.org/nastupnist-i-perspe>

ДОДАТКИ

Додаток А

Планування роботи з наступності дошкільного навчального закладу і початкової школи

№ з/п	Заходи	Термін виконання	Відповідальний	Відмітка про виконання
Методична робота				
1	Обговорення планів роботи з підготовки дітей до школи	Вересень	Заступник директора, вихователь-методист ДНЗ	
2	Знайомство вчителів з програмою виховання і навчання в дошкільному навчальному закладі	Вересень	Методист ДНЗ, вихователі	
2	Знайомство вихователів з програмою навчання і виховання в 1 класі	Вересень	Заступник директора, вчителі	
4	Відвідування вихователями уроків математики, читання, фізкультури в 1 класі	Вересень жовтень	Заступник директора, методист ДНЗ	
5	Відвідування вчителями занять у ДНЗ: - на початку навчального року з метою знайомства з дітьми підготовчої групи і вивчення форм роботи з ними; - у другій половині року з метою ознайомлення з рівнем одержаних знань, вмінь і навичок, творчих здібностей дітей ДНЗ	Жовтень квітень	Заступник директора, методист ДНЗ	
6	Проведення педагогічної ради в ДНЗ. Питання для обговорення: - стан роботи з навчання зв'язного мовлення у старшій групі; - творчий розвиток дітей; - підсумки виховної та освітньої роботи у старшій групі	Травень	Методист ДНЗ, вихователі	
7	Спільна нарада «Питання наступності фізичного виховання в ДНЗ і школі»	Травень	Заступник директора, методист ДНЗ, інструктори фізичного виховання	
Робота з батьками				
1	Батьківські збори Теми: • «Завдання ДНЗ і сім'ї у підготовці дітей до школи»; • «Підсумки засвоєння програми дітьми старшої групи»	Вересень квітень	Вихователі ДНЗ	

2	Тематичні вистави: «Що повинен вміти першокласник»; «Вступ до школи — важлива подія у житті дітей»	Листопад, січень	Вихователі ДНЗ	
3	Виставки дитячих робіт	Упродовж року	Вихователі ДНЗ	
4	Вікторина «Що ми вміємо? »	Березень	Вихователі ДНЗ	
5	Батьківська конференція «Моральне виховання дітей»	Лютий	Вчителі школи, вихователі ДНЗ	
6	День відкритих дверей для батьків і вчителів. Мета: знайомство з роботою вихователів з підготовки дітей до школи	Березень	Методист ДНЗ, вихователі	
7	Консультації для батьків: • «Як правильно організувати позаурочний час дитини»; • «Як зробити бесіди з дітьми цікавими і ненав'язливими»	Квітень, листопад	Вчителі школи, вихователі ДНЗ	
8	Зустріч сімей дітей старшої групи з учителями	Травень	Вчителі школи, вихователі ДНЗ	

Робота з дітьми

1	Екскурсії дітей у школу з метою ознайомлення із: • приміщенням школи; • класом; • спортивною залюю; • бібліотекою	Упродовж року	Вчителі школи, вихователі ДНЗ	
2	Спільна виставка малюнків дітей старшої групи та учнів перших класів	Жовтень	Вчителі школи, вихователі ДНЗ	
3	Організація зустрічей з учнями, колишніми вихованцями ДНЗ, бесіди про шкільне приладдя та їх застосування. Підготовка виступу шкільного театру	Березень	Вчителі школи, вихователі ДНЗ	
4	Залучення учнів до організації «Творчого марафону»	Жовтень	Вчителі школи, музичні керівники	
5	Запрошення дітей старшої групи на свято «Прощання з Букварем»	Квітень	Вчителі школи	
6	Запрошення дітей перших класів на свято «Прощай, дитячий садок»	Травень	Вихователі, музичні керівники ДНЗ	

Орієнтовні форми та тематика роботи з наступності

№ з/п	Напрями роботи	Форма роботи
1	Робота з дітьми	– екскурсії в школу; – відвідування шкільного музею, бібліотеки; – знайомство та взаємодія дошкільнят з учителями та учнями початкової школи; – участь у спільній освітньої діяльності, ігрових програмах; – виставки малюнків і виробів; – зустрічі та бесіди з колишніми вихованцями дитячого саду (учні початкової та середньої школи); – спільні свята (День знань, посвята в першокласники, випускний в дитячому саду тощо) і спортивні змагання дошкільнят та першокласників; – участь у театралізованій діяльності; – відвідування дошкільнятами адаптаційного курсу занять, організованих при школі (заняття з психологом, логопедом, музичним керівником і іншими фахівцями школи).
2	Взаємодія педагогів	– спільні педагогічні ради (ДНЗ і школа); – семінари, майстер-класи; – круглі столи педагогів ДНЗ та вчителів школи; – психологічні та комунікативні тренінги для вихователів та вчителів; – проведення діагностики по визначенню готовності дітей до школи; – взаємодія медичних працівників, психологів ДНЗ і школи; – відкриті покази освітньої діяльності в дошкільних закладах і відкритих уроків в школі; – педагогічні та психологічні спостереження.
3	Співпраця з батьками	– спільні батьківські збори з педагогами ДНЗ та вчителями школи; – круглі столи, дискусійні зустрічі, педагогічні «вітальні»; – батьківські конференції, вечори запитань і відповідей; – консультації з педагогами ДНЗ і школи; – зустрічі батьків з майбутніми учителями; – дні відкритих дверей; – творчі майстерні; – анкетування, тестування батьків для вивчення самопочуття сім'ї напередодні шкільного життя дитини і в період адаптації до школи; – освітньо-ігрові тренінги та практикуми для батьків дітей дошкільного віку, ділові ігри, практикуми; – сімейні вечори, тематичні дозвілля; – візуальні засоби спілкування (стендова матеріал, виставки, поштовий ящик питань і відповідей тощо); – засідання батьківських клубів (заняття для батьків і для дитячо-батьківських пар).

Програма адаптації першокласників до навчання в школі

№ з/п	Заходи	Термін виконання	Відпові- дальний	Відмітка про виконанн
1	Психологічна просвіта батьків. Батьківські збори «Вікові особливості шестирічної дитини», «Як допомогти дитині звикнути до школи?»	Упродовж вересня		
2	Психологічна освіта вчителів 1-х класів. Консультація «Вікові особливості першокласників»	Серпень, вересень		
3	Індивідуальні консультації батьків з питань індивідуальних особливостей дітей, труднощів у роботі	Упродовж вересня		
4	Проведення курсу «Уведення в шкільне життя» в 1-х класах	1-15 вересня		
5	Анкетування батьків «Індивідуальні особливості дитини», «Чи подобається дитині в школі?»	Перші батьківські збори 4 тиждень вересня		
6	Ведення вчителями класних щоденників «Як ми стали учнями»	Упродовж курсу « Введення в шкільне життя»		
7	Організація ведення учнівських портфоліо	Упродовж року		
8	Контроль за процесом адаптації. Анкетування першокласників: 1) Рівень шкільної адаптації (анкета Лусканової) 2) Проективна методика «Дерево»			

Бесіда-зустріч

(для дітей старшої групи та першокласників)

Тема. Чарівний книжковий світ.

1- й учень. Життя людини без книжки неможливе. Коли я ще не вмів читати, я із задоволенням розглядав яскраві малюнки в книжках. А матуся читала мені коротенькі вірші та казки. Так відбулося моє знайомство з книжками.

2- й учень

В кожному домі, в кожній хаті
У містах і на селі
Хто навчився вже читати,
Має книжку на столі!

3- й учень

Все ми в книзі знайдемо,
Кращої не знаємо
Доброї і вірної,
Подруги малят.

Учитель. Діти, а чому книгу називають подругою малят? (*Відповіді дітей.*)

— Так. Нерідко книга, яку ми прочитали в дитинстві, залишається в нашій пам'яті на все життя. Герої, з якими ви зустрілися на сторінках книг, стають вашими вірними друзями.

Давайте з деякими з них зараз зустрінемося.

- Не зміг сидіти на вікні,
У лісі всім співав пісні,
Але коли зустрів Лисицю,
Та пісня мусила скінчиться. (*Колобок*)
- Хоч і невеличка,
Та усіх вмістила,
Наче тепла пічка,
Звірів обігріла Маленька... (*рукавичка*).

Учитель. А хто з вас згадає, які звірі оселилися в рукавичці?

— Хто був останнім?

- Сиднем у землі сиділа,
Час настав — і всіх здружила:
Діда, бабу, внучку й Хвінку,
Мишку та кицюню Мінку. (*«Ріпка»*)
- Однією головою
Воду випуска рікою,
Друга дивна голова
Вітром буйним з ніг збива.
Третя голова дихне —
І налає все вогнем. (*Триголовий Змій*)

• Він моторчик свій заводить,
Крізь вікно у гості ходить,
Любить він торти й горішки,
З ним не сумно анітрішки. *(Карлсон)*

Учитель. А чого вчать герої книжок?

— Коли ви пішли до школи, то зрозуміли, що книжки не лише чарують, але й виховують. Із книжок ви багато дізналися й дізнаєтеся про природу, тварин, людей...

4-й учень

Книжку зрозумілу,
Чесну, добру і сміливу
І дівчатка, й хлопчаки —
Хочуть всі читати!

5-й учень

Із малими читачами
В хаті клопів вечорами:
Від книжок, хоч треба спати,
Їх ніяк не відірвати.

Учитель. А про що ви любите читати книжки? *(Відповіді дітей.)*

— Тоді, щоб перевірити ваші знання, набуті із книжок, для вас «Бліцтурнір». Хто хоче взяти участь? *(Виходять 4—5 бажуючих.)*

Учитель читає завдання. Діти по черзі відповідають. Після всіх відповідей учитель читає правильну відповідь. Той учень, який відповів на всі питання правильно, отримує нагороду.

Бліцтурнір

1. Як називалася наша держава Україна 1000 років тому? *(Київська Русь)*
2. Які квіти першими розквітають у нас навесні? *(Мати-й-мачуха, переліски, проліски)*
3. Де в'ють собі гнізда шпаки, для яких не вистачає шпаківень? *(У дуплах, садах, дібровах)*
4. Де зимують раки? *(Раки зимують у норах під водою)*
5. Хто вилазить зі своєї шкіри? *(Раки та змії, що линяють)*
6. У кого вуха на ногах? *(У коника-стрибунця: органи слуху у нього розташовані не на голові, а на передніх ногах.)*
7. Яка тварина найвища у світі? *(Жирафа)*
8. Яку державу називають «країною сонця, що сходить»? *(Японію)*
9. Який овоч для Попелюшки фея перетворила на карету? *(Гарбуз)*
10. Як називалася квітка, яка виконувала бажання? *(Семиквітка)*

Підбиття підсумків бліцтурніру. Нагородження переможця.

Учитель. Якщо ми зараз запитасмо в переможця, звідки в нього такі міцні знання, то, я впевнена, він відповість, що з книжок. Так чи ні? *(Звертається до переможця.)*

— Книжки, як друзі, ідуть поруч із людиною все життя. Із них ми

дізнаємося про життя народів інших країн, про великі відкриття науки, про зірки й планети, рослини, тварин і багато іншого.

Готуючись до сьогоднішньої зустрічі, деякі наші однокласники підготували «цікавинки» з книжок. Давайте їх послухаємо.

1-й учень. До негативних характеристик належить слово «хуліган». Воно має свою історію. Розповідають, що в Англії у XVIII ст., поблизу Лондона, жиз хазяїн заїзду, який мав прізвище Хуліген, що спільно зі своїм сімейством тероризував усю околицю. Непогамовні бешкетники й забіяки, члени цієї сімейки настільки прославилися своїми дикунськими витівками, що ім'я їх не забулося, а більше того — стало загальним. Хуліганами англійці почали звати вуличних забіяк і всіх тих, хто грубо порушував загальноприйняті норми поведінки. Слово прийшло і в Росію. На початку XX ст. воно було вже не тільки у розмовній мові, а й почало вживатися як юридичний термін.

2-й учень. Цікаво знати, що у бджіл п'ять очей. Троє допоміжних очей — рецептори інтенсивності освітлення. Завдяки їм бджоли легко визначають час доби і повертаються у свій вулик о певній годині. Комахи розрізняють білий, жовтий і синій кольори. Орієнтуються вони за сонцем. За час цвітіння липи бджолина сім'я заготовляє 50-70 кг меду. Щоб зібрати 5-6 кг меду із гречки, ці трудівниці повинні відвідати 8—9 млн квіток.

3-й учень. А ще з книжок можна дізнатись і про ігри.

Гра «Панас»

Обирають «Панаса». Зав'язують йому очі, виводять на середину:

- Панасе, Панасе, на чому стоїш?
- На камені.
- Що продаєш?
- Квас.
- Тоді мерщій до нас.

(Кого спіймає, той стає «Панасом»)

Учитель. Давайте зараз і пограємо в цю гру.

4-й учень

Книго, друг ти наш незмінний,
Друг любий, з ранніх літ.
Ми з тобою пізнаємо світ.
Ми побачим всю країну —
Нашу рідну Україну.

5-й учень

Як краплин у Дніпрі,
Як зірок у горі,
Як листя на гіллі —
Стільки книг на землі!

6-й учень

Є великі і малі,
Є легкі і важкі,

На полицях, в столі
Наші друзі — книжки.

Учитель. А тепер давайте прочитаємо вислів.

— Читайте, читайте, читайте. Бо людина, яка вміє і любить читати, щаслива. Навколо неї завжди багато розумних, добрих, вірних друзів.

— Як ви вважаєте, хто ці друзі? (*Книги*)

7-й учень

Книги дружать з дітворою.
Полюби їх у житті —
І улюблені герої
Будуть друзями в путі.
Сторінки книжок завітних
Всіх нас доброго навчать —
Працювати, і учитись,
І Вітчизну шанувать.

Учитель. Наша бесіда добігає кінця. Мені здається, що сьогоднішня зустріч сприятиме тому, щоб ви подивилися на книгу як на друга. Так чи ні?

— Тоді наприкінці мені хочеться дати вам декілька порад.

1. Щоб надовго зберегти книжку, необхідно одягти на неї обкладинку або обгорнути у папір.
2. Не можна брати книжку немитими руками.
3. Не можна читати під час вживання їжі.
4. Коли перегортаєте сторінку, не можна слинити пальці, бо від цього псується папір, а ще це — негігієнічно!
5. Не перегинайте книжку!
6. Бережіть книгу від води та сонячного проміння — вони їй шкодять.
7. Під час читання не загинайте кутики аркушів, а користайтесь закладкою.

Ізакінчити нашу бесіду-зустріч я хочу словами М. Горького: «Любіть книжку, вона полегшить ваше життя».

АНКЕТА
для батьків майбутніх першокласників

1. Ім'я, прізвище дитини _____
2. Склад сім'ї (підкресліть).
а) повна;
б) неповна.
3. Чи є в дитини старші (молодші) брати або сестри?
4. З ким із дорослих вона проводить більше часу?
5. Чи відвідувала дитина дошкільний заклад? Якщо так, то з якого віку?
Чи охоче туди ходила? _____
6. Які форми заохочення застосовуєте вдома? _____
Які діють краще? _____
Які — гірше? _____
7. Які покарання використовуєте? _____
8. Чи є у дитини вдома постійні обов'язки?
Які саме? _____
9. Як спілкується з ровесниками (підкресліть)?
а) ініціативна;
б) очікує, коли з нею заговорять;
в) уникає спілкування.
10. Як спілкується з дорослими (підкресліть)?
а) спокійно;
б) обережна у спілкуванні;
в) складно, особливо з незнайомими.
11. Яким іграм малюк віддає перевагу (підкресліть)?
а) настільним;
б) рухливим;
в) індивідуальним;
г) колективним.
12. Чи має бажання йти до школи? _____
13. Укажіть рівень підготовки малюка (потрібне підкресліть, допишіть).
а) знає літери (всі, деякі);
б) вміє читати (по складах, словами);
в) вміє лічити (в межах _____);
г) вміє додавати (в межах _____);
д) вміє віднімати (в межах _____).
14. Чи може дитина сама себе розважити (підкресліть)?
а) може;
б) ні;
в) шукає товариства дорослих.
15. Чи готували ви спеціально дитину до школи? У яких закладах?
16. Як оцінюєте рівень розвитку дитини (підкресліть потрібне)?
а) відповідно до вікових особливостей;
б) випереджає однолітків;
в) має проблеми в розвитку.
17. Що додатково хочете повідомити про дитину? _____

Ігри і вправи

для підвищення рівня адаптації до умов навчання в школі

Гра «Ім'я»

Мета: сприяти швидшому знайомству дітей.

Хід роботи: перший гравець називає своє ім'я, його сусід називає ім'я першого і своє, далі наступний називає перше ім'я, друге і своє, і так повторюються всі раніше названі імена і своє.

Гра допомагає запам'ятати імена поки що незнайомих однолітків, сприяє розвитку довільної пам'яті, згуртовує дітей.

Вправа „Кинь іграшку”

Мета: розвивати вміння невербального спілкування, взаєморозуміння.

Хід роботи: діти стають у коло. Психолог або педагог бере в руки м'яч (або м'яку іграшку), знаходить очима учня і кидає йому. Тепер те ж повинен зробити учень, який отримав м'яч. Треба уміти знаходити невербальний контакт.

Вправа „Знайомство”

Мета: згуртувати першокласників, більше дізнатися про інтереси один одного.

Хід роботи: всі діти сідають в коло. Психолог або педагог, в руках якого знаходиться м'яч, розповідає правила гри, про себе, свої інтереси, задаючи тим самим характер гри. Учень, який отримав м'яч, представляє себе: називає своє ім'я і улюблене заняття, хобі, захоплення. М'яч передається по колу.

Вправа „Дзеркало”

Мета: розвивати здібності невербального спілкування дітей.

Хід роботи: учням пропонують об'єднатися в пари. У кожній парі вибирають ведучого, його партнер – його „дзеркало”.

Завдання ведучого – здійснення спонтанних рухів руками. Другий учасник повинен синхронно повторювати ці рухи ніби в реальному відображенні. Потім учасники міняються ролями – ведучий стає „дзеркалом”, а „дзеркало” – ведучим. Психолог або педагог говорить про те, щоб кожен член групи на своєму досвіді відчув, які індивідуально-динамічні відмінності існують між людьми, і як важливо налаштуватися на свого партнера по спілкуванню, щоб його правильно зрозуміти і відчувати.

Гра „Чарівний стілець”

Мета: сформулювати адекватну самооцінку дитини.

Хід роботи: психолог або педагог говорить дітям, що у кожної людини є позитивні якості, про які іноді не знає і сама людина. Тому дуже важливо про них говорити їй. Всередині кола ставиться стілець і по черзі кожен з учасників сідає на нього, всі інші говорять йому компліменти про якості цієї людини, висловлюють свої побажання.

Вправа „Намалюй свій автопортрет”

Мета: допомагати дітям усвідомити своє „Я”.

Хід роботи: психолог або педагог пропонує дітям намалювати свій автопортрет. Малювання супроводжується музикою (шум листя, води, вітру). Після того, як діти намалювали свої портрети, вони повертаються у коло і представляють свій малюнок іншим дітям, розповідають про себе.

Гра „Поміняйтеся місцями ті, у кого...”

Мета: розвивати у дітей увагу, зняти напруження.

Хід роботи: психолог або педагог пропонує помінятися місцями дітям, у кого: а) є старший брат; б) молодша сестричка; в) молодший брат; г) старша сестра; д) є і брат, і сестра; е) дідусь і бабуся живуть з ними разом; ж) дідусь і бабуся живуть в селі і т.д.

Гра „Збери портфель”

Мета: розвивати мотиваційну готовність дитини до школи.

Хід роботи: психолог розкладає перед дитиною різні предмети: іграшки, речі, навчальне приладдя. Дитині потрібно за 1 хвилину зібрати портфель до школи. Якщо дитина вибрала предмети правильно (навчальне приладдя) і встигла у відведений час, вона впоралася із завданням. Результати гри фіксуються в карті-спостереженні.

Гра „Маленькі кульки”

Мета: створити невимушену атмосферу в групі.

Хід роботи: кожен учасник виконує роль маленької кульки, яка вільно рухається по аудиторії. По команді: „Маленькі кульки об’єднуються у велику по 3, 4, 5 і т.д. людини” відбувається об’єднання. Хто не зміг стати в групу, той стає ведучим. Вкінці гри пропонується всім учасникам об’єднатися в одне велике коло.

Гра „Пташка”

Мета: розвивати увагу і пам’ять.

Хід роботи: всі гравці сідають в коло і вибирають ведучого. У кожного гравця є фанти (фанти – будь-яка дрібна іграшка, річ тощо). Він сідає в середину кола і всім гравцям дає назви дерев (дуб, клен, липа, ялина і т. п.). Кожен повинен запам’ятати свою назву. Ведучий говорить: „Прилетіла пташка, сіла на дуб”. Дуб повинен відповісти: „На дубі я не була, відлетіла на ялинку!” Ялинка викликає інше дерево і т.д. Хто прогавить, віддає фант. В кінці гри фанти відіграються.

Вправа „Зниклий предмет”

Мета: розвивати зорову пам’ять, увагу.

Хід роботи: на столі ставиться декілька невеликих іграшок. Дітям пропонують запам’ятати, що знаходиться на столі. Потім діти відвертаються, а ведучий ховає один предмет і пропонує учасникам гри відгадати чого не стало.

Гра „Неслухняні кульки”

Мета: допомогти зняти емоційну напругу, сприяти згуртуванню колективу.

Хід роботи: гра проводиться в чотирьох підгрупах. Учасники кожної підгрупи беруться за руки, утворюючи коло. У кожній команді є по 2-3 повітряні кульки одного кольору. Ігрове завдання: не розмикаючи рук,

утримувати кульки в повітрі якомога довше. На кульки можна дути, перекидати їх головою, плечем, перемагає та команда, яка довше за всіх зможе утримати кульки.

Гра „Квіти”

Мета: тренувати пам'ять, увагу, розвивати рухову активність, зняти м'язове напруження.

Хід роботи: гравці можуть називатися квітами, звірами, рибами, птахами. Кожного разу психолог або педагог перед початком гри розповідає дітям про різні квіти, звірів, риб, птахів (в залежності від того, в яку вони гру грають). Кожен гравець вибирає собі назву будь-якої квітки. Одна і та ж назва не може бути у декількох дітей. За бажанням вибрана квітка, наприклад троянда, починає гру. Вона називає будь-яку квітку, наприклад мак. Мак біжить, а троянда наздоганяє його. Коли маку загрожує небезпека бути спійманим, він називає будь-яку іншу квітку, що бере участь в грі. Тікає названа квітка. Спійманий змінює свою назву і знову включається в гру. Перемагає той, хто жодного разу не був спійманий.

ДЛЯ НОТАТОК